

KAITSE

AKSEL
ROOSMANN

Nr.10 — 1936
Hind 30 senti

KODU

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja: kolonel J. Maide
telefon 451-94.

Tegev toimetaja: kapten A. Truuvere
telefon ametis kv. 156-a,
kodus 465-01.

Väljaandja: Kaitseliidu peastaap.
Kaasõõ arvatakse tasu alla, kui sellele tasundmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

Tegevtoimetaja kõnetunnid teisipäeviti ja neljapäeviti kella 10.00—12.00.

*

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.
Telefon 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr.,
1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad: 1 üks lehekülj teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti äärel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-
mised 60 kr.

Nr. 10

1936

SISUKORD:

- I. Tedersoo:* 145 a. Poola konstitutsiooni.
— N. K. esinaine Mari Raamot lahkus.
E. Paju: Mai vastuvõtmisest ja pühitsemisest.
— E. Leopas 10 a. maleva pealiku abina.
J. Saarsoo: Koduümbruse kaunistamisele:
A. H.: 10. mai — emade austamise püha.
E. Oskar: Mõtteid naiskodukaitse emadepäeva korraldamisel.
M. Arak: Emadepäevaks.
— *Ju:* Perekonnanimede ja nimede muutmine.
A. Balder: Ilmast ja selle ennustamisest.
H. N.: Õhukaitse korraldamise piirjooni.
V. Lindquist: Gaas! Gaas! Gaas!
— Lühiteateid noorkotkluse ajaraamatust.
A. H.: Lahingud Orava all.

TARTU LINNAPANK

Tartus, Raekojas, telef. 2-32 ja 11-32.

Äriseis 31. detsembril 1935. a.

A k t i v a

P a s s i v a

Kassa	57.105.95	Põhikapital	173.542.41
Hoiuarved	706.703.01	Tagavarakapital	30.170.—
Väärtpaberid	129.929.28	Amortisatsioonikapital	8.535.64
Väärtused	820.60	Hoiusummad	3.761.542.60
Diskonteeritud vekslid	2.538.057.46	Võlad teistes krediidasutustes	1.22
Tähtajalised laenud	45.270.—	Korrespondendid	36.216.81
Kontokorrentlaenud	578.851.15	Väljaantud garantiid	42.105.44
Korrespondendid	74.139.84	Mitmesugused kreditorid	3.000.—
Garantii deebitorid	42.105.44	Tuleva aasta tulud	26.098.16
Mitmesugused deebitorid	3.000.—	Muud passivad	59.470.22
Vallasvara	15.004.15	Puhaskasu	50.707.94
Muud aktivad	403.56		
	<u>Kokku: 4.191.390.44</u>		<u>Kokku: 4.191.390.44</u>

Ar 936 r
Kaitse

Eesti
RAHVUS-
RAAMATUKOOL

Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 10

Tallinnas, laupäeval, 2. mail 1936

XII aastakäik

145 A. POOLA KONSTITUTSIOONI

Tervitus Poola rahvuspühaks — 3. maiks

Poola president prof. I. MOSCICKI

3. mai on Poola riigile ja rahvale päevaks, kus vaadatakse tagasi 145 a. eest sündinud faktile. Sel päeval a. 1791 pandi maksma riigikord, mis aitas kaasa Poola tookordse riigivalitsemise parandamisele, veel rohkem: see sündmus istutas poola rahva hinge julged vabadusihad, usu oma riigi heasse tulevikku ja poolakate võimeisse.

Enne 3. maid 1791 valitses Poolat väike aadlike kildkond, kes oli sihtides ja eesmärkides liialt painduv selleks, et kavakindlalt suuta ehitada riiklikku võimu. Tookordne seaduseandliku võimu keskus — seim — oli alistatud iga üksiku seimi liikme meelevallale, kes oma „*liberum veto*“ õigusega kogu lühikesest istungjärgu kestes tehtud otsused võis muuta nulliks. Samal ajal valitsev kuningavalimise printsiip võttis riigi valitsevalt pealt võimaluse poliitilise ilme stabiliseerimiseks. Idast ja läänest, Peeter Suure järglased Venest ja Friedrich Suure järglased Saksast, olid agarad kasutama neid võimalusi. Katastroof oli ette näha ja paratamatu.

Neis oludes jõuavad ettenägelikumad riigimehed suurte jõupingutustega viia läbi uue põhiseaduse — selle, mida mälestatakse tänutunde ja uhkusega. Kuigi 1791. a. 3. mai põhiseadus ei too palju, ometi kaob „*liberum veto*“ õigus, kaob kuningate valitavus ja riigi valitsemisest osavõtuks saavad seisuste ja aadlike kõrval teatud osa õigusi ka linnakodanikud. Ka eramanikud-talupojad leiavad selle seadusakti alusel riiklikku tähelepanu.

Kõige selle põhjal riiklik võim Poolas kõveneb ja hakkab võitma stabiilset ilmet, milleks loob eeldusi rida samas põhiseaduses olevaid konkreetseid määrusi riigivõimu ulatuse laiendamiseks.

Ometi jääb 3. mai põhiseadus vaid esimeseks sammuks ja aktiks, mis tõendab tahet ja arusaamist riigi päästmise vajadusest. Uuele põhiseadusele tugenedes ei suuda veel kujuneda küllaldast riigivõimu, kui ligemad naabrid teevad lõpu Poola riiklikule iseolemisele. Järgnevad aastad toovad Poola teise (1793) ja kolmanda jagamise (1795).

Kuid omariikluse loojeneva päikese viimsed kiired soojendasid poolakaid mitme inimpõlve kestuseks. Kiusamistest ja raskustest hoolimata võtab rahvas maad teadmine, rahvalauliku sõnades väljendust leidnult: „Ei Poola ole veel hääbunud!“ 1918. a., kõigile allahoidetud ja ikkes vaevlevaile rahvusile vabadust tuues, võimaldab uue vabaduspäikese tõusu Poolalegi. Ja

Head kosumist

tağab Narva-Jõesuu uhke liivarand, tore männimets, tervisvannid vesi ja mudaravilais, igasuğused sportimisvõimalused ja lõbustused.

Ajalooline Narva

on muinsusrikkaim vanalinn Baltimail, pakkudes enda huvitavaie kindlustega, maa-aluste káiku-dega ja uhkete keskáe-gese portaalidega kaunis-tatud hoonetega unusta-mata elamusi.

*Láhemalt brošüürist,
mida nõuda palub Su-
vitusbüroo, Narva-Jõe-
suus, J. Poska t. 27, tel. 9.*

M

NARVA-JÕESUUS

veedetud
puhkuseaeg
tuleb kasuks
kõigile!

kuigi pika aja kestes on vananenud 1791. a. põhi-seaduse paljud normid, on ometi selle hing ja põhi-ideed ka edasiseks elama jäänud.

Poola riigi etteotsa asuvad kaasaegsed rahvaju-hid, luuakse kaasajale vastavad riigi alused, mis on kantud valitsevast laialdasest demokraatlikkusest. Aja-lugu hakkab korduma, vähimalt teatava määrani. Valitavate kuningate asemele on astunud poliitilised parteid, kes oma võimu tõusudele ja mõõnadele vas-tavalt áhvardavad kujuneda niisama ohtlikuks kui enne 1791. a. valitavad kuningad. Jälle peavad ette-nágelikud riigimehed asuma riigi elu päästmisele. Nen-de riigimeeste juhiks ja hingeks on praeguse Poola kaitseváe looja, Poola Küttide Liidu asutaja marssal Josef Pilsudski. Juba enne Poola taassündi on marssal Pilsudskil loodud poolakaist väeüksused — küttide organisatsioonid, millest kujunevad kuulsad Poola leegionid. Kongress-Poolas (Austria alla sattunud osa) alustavad need 1914. a. võitlust Venemaa vastu ja lõpetavad oma võidurikka marsi Poola riigi-piiride vabastamisega. Legionáaride juht ja hing võib anda riigivalitsemise elukutseliste riigimeeste hoole. Kuid kotkasilmi valvab ta oma vaiksest residentsist, kuni 1926. a. näeb möödapääsmatut vajadust uuesti tulla ja verrega võidetud vabadust ja riigikorda uuesti õigele rajale juhtima hakata. Üheksa töörikast aas-tat on marssal Pilsudskile antud ja nende üheksa aasta jooksul arendas ta väsimatult, puhkamata ja vankumatu tahtejõuga poola rahvast ja selle juhte õigele riigi valitsemise korrale. Ta nági nagu

ette oma elu pikkust, nõudes uue põhiseaduse maks-mapanekut kiirendatud korras. Aprillis 1935 kirjutab ta alla uuele Poola põhiseadusele. Sellega kärbitakse parteide esindusasutuse — seimi — võimu ja suuren-datakse senati, eriti aga presidendi, võimupiire.

Niisiis peaaegu samad sihid, mis olid 3. mai kons-titutsioonis aastast 1791.

Kahetsusega peame tänapäev nentima, et aprillis antud allkiri uuele põhiseadusele on marssal Josef Pilsudski viimseid allkirju. Maikuu 12. päeva õhtul suleb ta silmad jäävalt, lõpetades oma elutee ja maise teekonna Belvederi lossis. See kaotus on raske Poo-lale, kuid ta on südamesse tungiv ja valus kõigile. Eesti kaitseliit tunneb südamest kaasa Poola Küttide Liidule, kes on kaotanud oma looja ja juhi. Iga eestlane tunneb kaasa sõbraliku Poola kodanikule ta kaotuses. Kuid Poola on uhke oma juhile, kes oma töö on jõudnud viia eduka lõpuni. Ta on õigusega uhke oma suure juhi poolt jäetud testamendile ja tema poolt náidatud ning osalt ametissegi seatud järe-l-tulijaile — praegustele riigijuhtidele.

Selle uhkustunde puhul võime meie, eestlased, rõõ-mu tunda, võime tervitada poola rahvast nende rah-vuspühal ja neid õnnitella konstitutsiooni puhul, mille ideeliseks isaks on olnud tark riigijuht ja suur sõja-mees. Eriline heameel on aga kaitseliitlaste perel sel puhul tervitada oma poola vendi, kelle looja ja isa on nende kodumaale osutanud niivõrd suuri tee-neid.

Joh. T—o.

NAISKODUKAITSE ESINAINE MARI RAAMOT LAHKUS

21. aprillil k. a. lahkus oma seniselt ametikohalt naiskodukaitse kauaaegne esinaine proua Mari Raamot.

Proua Mari Raamot on naiskodukaitse üleriiklikus ulatuses organiseerimise mõtte algatajaid ja selle innukaimaid teostajaid. Kui loodi naiskodukaitse keskjuhatus, valiti pr. M. Raamot 1927. aasta lõpul NK keskjuhatuses esinaineks ja hiljem naiskodukaitse ümberorganiseerimisel naiskodukaitse esinaineks.

Temale omase energiaga on pr. M. Raamot rea aastate kestes juhtinud meie kodukaitse naiste tööd ning aidanud seda organisatsioonilt, arvult ja töölt viia tänapäeva tasemeni, millal meie kodukaitse on tunnustatud nimi ja tähtsus meie kodu julgeoleku kindlustamises ning seltskondlikus elus. Ka on pr. M. Raamoti tööviljana meie naiskodukaitse viidud lähedasse läbikäimisse naabermaade samalaadsete organisatsioonidega ja sellest on arenenud südamlikud vahekorrad ja pidev koostöö kodukaitsetöös.

Peale naiskodukaitse on pr. M. Raamot saatnud palju korda meie kodutütarde organiseerimise ja nende töö üldjuhtimise alal. Tä-

nuväärselt on ta ka võimalusi leidnud olla „Kaitse Kodu!“ alaliseks kaastööliseks.

Ta seniselt ametikohalt lahkumise puhul avaldas kaitsele ülem oma käskkirjas pr. M. Raamotile tänu tehtud töö eest. Pühapäeval, 19. aprillil, olid Tallinnas koos kõik NK ringkondade esinained, et lahkunud juhile isiklikult üle anda ringkondade tänu ja õnnitlused edaspidiseks eluks. Lubatagu ka „Kaitse Kodu!“ siinkohal tänada pr. M. Raamotit senise väärtusliku kaastöö eest ning soovida talle kõike head ta isiklikus elus.

+

Naiskodukaitse esinaine ametikoha vakantseks jäämise puhul on kaitsele ülem KL peastaabi juures ametisse kutsunud uue ametisikuna naiskodukaitse töö korraldamise alal naiskodukaitse peasekretäri. Kaitsele ülema käskkirjaga nr. 27 1936. aastast on naiskodukaitse põhimäärustes tehtud vastavad muudatused ning ette nähtud ka NK peasekretäri ülesanded, alluvus ja vahekorrad.

NK peasekretäri kohale on kutsutud senine Sakalamaa naiskodukaitse ringkonna esinaine prl. Erika Oskar.

Senine NK. esinaine M. RAAMOT

NK. peasekretär E. OSKAR

Maia

vastuvõtmine ja pühitsemine

Maikuu on meie kalendris viies ja vana rooma kalendris kolmas kuu. Nime kohta on õige mitmesuguseid arvamisi. Ühed kinnitavad, et maius on tuletatud sõnast magnus, mille komparatiiv on majus. Aja jooksul on „j“ muutunud „i-ks“ ja olemegi saanud maius, mille hilisemad Euroopa rahvad on vähendanud ühesilbiliseks maiks. Teised jällegi väidavad, et nimi on palju õilsama päritoluga. Nimelt oli roomlasil paljude teiste jumalannade hulgas põllusigivuse ja üldse kevadise tiine maa jumalanna Maia. Sama Maia, kes sünnitas rahutu ja ettevõtliku Merkuri. Roomlased ei pühitsenud Maia püha mitte ta poja, vaid Apollo protektsiooni all, personifitseerides Maia isikuga, kes oli riietatud ülitoredasse mantlisse. Mantel oli õmmeldud välja kevadiste motiividega ja rohkesti kaunistatud lilledega. Üldist pilti aitas veel tõsta pea peal asetsev kunstimaitseline lillekorv ja jalge ees ilutsev paabulind. Viimase maaliliste sabasulgedega püüti luua kogusummas eriti dekoratiivset pilti. Roomlased pühitsesid Maia pidu õige suurejooneliselt. Olid nad ju alguses peasjalisel põlluharija rahvas ja emakese maa muldajad. Ent Rooma vägevuse ja suuruse tõusuga muutusid ka roomlaste kombed. Maa ei huvitanud enam Rooma kodanikke, sellega tegelesid peamiselt orjad. Riikas ja maisist lõbudest küllastunud roomlane pühitses küll edasi Maia pidu, muutis aga selle orgiaks — sedavõrd suurejooneliselt, nagu sellaseid asju üldse aeti Rooma riigi lagunemise aastail.

Rooma riik kadus ja ühes sellega ka Maia. Ent Maia-pidustuste puhtama ja õilsama osa võtsid üle rooma kultuuri ja traditsioonide otsesed pärijad — prantslased.

Prantslasil on esimese maiga seotud õige palju ebasukkombeid. Eriti on moes põllu- ja viinamarjasaagi ennustamised. Sel päeval vaadatakse üle kõik kevadised põllutööd ja püütakse näha ette sügisest saaki. On märgata kusagil viga, võetakse appi õige mitmesugused nõidused selle kõrvaldamiseks. Kõik see sündis esimesel mail. Ent mai vastuvõtu korraldus algas juba viimisel aprillikuupäeval. Noonsugu tõi metsast rohelisi puid ja ilustas nendega kontereid ja sissekäiguksi. Samuti tehti rohelistest okstest auväravaid, kust pidi läbi sammuma mai, kes oli kaunistatud lilledega ja

kandis viinapuokstest pärga peas. Keskaegseist kroonikaist leiame, et mitte üksi talupojad, vaid ka vasallid ja läänimehed võtsid osa mai pühitsemisest. Seda korraldati tihti õige suurejooneliselt, nagu mõnd sõjalist ettevalmistust. Vasall kogus ratsa- ja jalamehi, sageli viis-kuussada inimest, ja jagades neid eriülesannetega gruppidesse läks läänimehe juure või ka sageli lähemasse linna maid vastu võtma. Eriühmitustes leidis moosekante, veiderdajaid, tantsijaid, moonakandjaid ja palju muid asjamehi. Niisuguse maikorteeži peatumuseks olid rohelised puuoksad, mida kandsid kõik vasalli saatjad. Nende okstega ilustati vastuvõtja maja ja tehti auväravaid. Kaunistamistöö lõppedes anduti löbustustele, kus ei puudunud isegi verised stseenid, mis on ka arusaadav keskaegsete brutaalsete elukommete juures. Mõnel pool peeti samal ajal suureulatuslikke rüütli turniire. Ühes Lothringi kloostris on säilinud vanaaegne ürik, kus keegi munk on kirjeldanud tolle aegseid esimese mai pühitsemise kombeid. Pidustus, mis algas õige tagasihoidlikult, lõppes vägeva turniiriga, kus langes haavatuina ja isegi surmuina vasalli viiekümnest rüütlist nelikümmend. Tagasisõit kujunes mingisuguseks kummaliseks leinarongkäiguks. Paistis nii, nagu oleks tagasi sõidetud kusagilt veriselt sõjakäigult. Ent selle pildi tõelisust rikkusid korteeži kuuluvad veidrad komöödiandid, kirevad pillimehed ja kogu kevadiselt dekoreeritud saatjaskond.

Veel halenaljakamaks kujunes seisukord, kui feodaalhärra sõitis maid pühitsema lähemasse linna. Sealt ei saadud kunagi tagasi ilma lööminguta. Kui hea ka linna ja maa vahekorv ei olnud, aga tüli põhjusi leidis alati, sest oli ju linn oma kasvava kodanluse ja jõukusega ajalooline vaenlane feodaalhärrale, kes tükkis üle lööma temalt inimesi ja karpima õigusi. Pidu algas harilikult leplikus meeleolus, ent tuju tõustes puhkesid valla kired ja siis löödi nii mõnegi raehärra vastuvõturuumi sisustus ja külalised ühte hummikusse. Lööming kandus edasi uulitsale, võttes sageli massilise iseloomu. Nii kurdab üks keskaja Strassbourgi kroonik ahastusega, et sellaseid metsmehi, nagu on maamehed, ei või üldse hulgana lasta linna. Tulevad nad kui tuvikesed õlipuu okstega, kuid linna saabudes muutuvad metsikuiks tiigreiks. Linnas pole enam ühtki ter-

vet avalikku joogikohta, kus korralik ristiinimene võiks anduda klaasi veini juures jumala meele pärasele mõtiskelule. Kui veel võtta arvesse, et on jäljetult kadunud linna 17 ilusamat näitsikut, vigastatud umbes 20 kõige auväärsemat linnakodanikku, puruks peksetud kümnekond korterit, leivaahju lukustatud auväärt linna pürjermeister Dietrich, kust ta leiti alles kolmandal päeval, siis olgu meile Issand armuline ja hoidku meid lossihärrade eest niisama palju kui seitsme patu eest. Kaasavõetud näitsikutega ei sündinud midagi paha. Neid vahetati ringi linnavõimude kätte jäänud rüütlike vastu, kui kaup sobis. Naist noteeriti tollal võrdlemisi madalalt, sest ühe rüütli vastu pakuti kolm ja rohkem näitsikut. Vahetamisele tuli siiski väike osa näitsikuist, sest paljud neist olid teisel arvamisel kui isad ja eelistasid rüütleid linnanoormeestele. Siis käisid muidugi vangide vahetused sugulussidemete kaudu.

Keskaja kommete muutudes on muidugi muutunud ka mai pühitsemise kombed. Järele on jäänud vaid roheliste puuokste kultus. Kõigis Lääne-Euroopa riikides, kus kevad saabub varem kui meil, võime leida esimesel mail rohelisi auvärvavaid ja puuokstega kaunistatud maju. Ka maituli on vana aja pärimus. Algas ju mai vastuvõtt õigupoolest viimse aprilli õhtul ja kestis vähimasti esimese mai hommikuni. Ent õist pidutsemist takistas kas öökülm või ka pimedus. Selle pahe kõrvaldamiseks oli tuli hädavajaline. Need kaks vana pärimust — tuli ja puuoksad — on säilinud peaaegu kõikjal tänapäevani. Ainult põhjamaail on puuokstekomme vähem lõõnud läbi, sest raagus puid ei hinnata maipidustusel. Selle asemel on põhjamaail suvised pühad roheliste kaskede pühad. See komme on säilinud meie maal tänapäevani.

Nagu vanasti, nii ka nüüd lähevad lahku maipühitsemise kombed maal ja linnas. Mõlemad on hoidnud alal oma maipühitsemise traditsioonid ajaloolise pärandusena. Maal pühitseti vanasti maid kevadises kasvuhooes oleva looduse hüvitamiseks ja meelitamiseks ja tehakse seda praegugi. Linnas aga kujunes mai-vastuvõtt õieti veinipühaks, sest polnud ju linn otseselt huvitatud sügisesest saagist, vaid ainult kaudselt. Oli maal hea saak, siis õitses linnas kaubandus ja tööstus ning gildi- ja pürjermeistrid võisid rahulikult vaadata tulevikku. Oli ju Maia Merkuuri ema ja juba sellepärast ei võinud ta täiesti unustada ära kaubandust.

Nagu öeldust selgub, pole mai eesti püha, vaid ta on meile toodud Saksamaalt. Vana eesti kevadpühade tsükkel ei tunne mai pühitsemist, seepärast ei ole ka selle päeva pidutsemine loonud erilisi rahvuslikke kombeid. Erilist märkimist ehk vääriksid paarsada aastat tagasi Tartu tudengikonna maipühitsemise viisid. Need püüdsid aimata järele täies ulatuses vanu keskaja kombeid, olgugi Tartu maastaabis. Mai vastuvõtmist alustati suure joominguga, mille tagatipuks olid ülemeelikud naljad, mis lõppesid paljudel osavõtjail ülikoolist väljaheitmisega või paremal korral kartseriga. Õnnetu inimene oli see, kes tol õhtul sattus purjus tudengite kätte. Sellega tehti sada imet. Veel maailmasõja eel-aastail kartsid esimese mai hommikul maalt piimavedajad ilmuda linna, sest tavaline nähtus oli, et sel hom-

mikul linnasõit ei lõppenud hästi. Juhtus piimavanker ülemeelikeile tudengitele vastu tulema, siis olid selle päevad loetud. Eriti himustati kimbutada naispiimavedajaid, sest neist polnud vastuhakkajaid. Asuti piimavankrisse, mõni ka hobuse selga, ja sõit läks lahti mööda linna. Piimaeite sunniti jooma viina või õlut, kuna kangelased ise trimpasid piima. Pidi õige osav eit olema, kes oskas lõpuks nende käest päästa hobuse ja vankri. Oli aga piimatoojaks mõni noorem naisterahvas, siis lõppes harilikult ikka nii, et omanik põgenes vankrilt, jättes piima ja hobuse tudengitele. Kui mitte politsei ei astunud vahele, siis söideti niikaua, kui isu jätkus. Küllastunud sõidust, jäeti hobune lihtsalt uulitsale, kuna piimavanker tõugati harilikult ümber. Sellase noobli naljaga said hakkama peamiselt Tartus õppivad Balti aadli võsud.

Ka niisugused kahvatud vanaaja jäljed on nüüd kadunud. Meie linnane on pärinud võõrsilt toodud traditsioone niipalju, et ta tahab siiski maid vastu võtta ega himusta seda teha kodus. Ta eelistab avalikku koosviibimise kohta. Nii võimegi näha, et sel õhtul on liikumine linnas elavam ja avalikud kinnised ruumid täidetud rahvaga. Muidu ei erine see palju tavalisest õhtust, kui mitte võtta arvesse, et mõni, sattudes ülemeelikusse tujju, tükib jorisema sakslaste „Der Mai ist gekommen“.

Maal on siiski kujunenud mai vastuvõtmine mõningal määral kommeterikkamaks. Juba kevadine loodus loob vastava meeleolu. Viimasel aprillil on majaanest ja muruplatside koristamise ja korraldamise viimane tähtpäev, kui seda pole tehtud enne. Tartumaal peeti niisugust perepiigat lohakaks ja laisaks, kes esimeseks maiks ei jõudnud seada korda lillepeenraid. Sageli korraldasid tüdrukud omavahel talgud, käies talust talu ehtimas aedu ja lillepeenraid. Tööd saatis harilikult laul, mis kõlas üle küla. Õhtul viimasest talust mindi jällegi lauldes maitulele. Siin olid kaasas juba ka poisid. Maituli andis eriti sellele õhtule romantilise ilme, sest samal õhtul süüdati ka kütised enamasti igas talus. Kütiste süütamine ja tegemine oli vanemate inimeste hooleks. Seda pidi tegema kas vanaisa või vanaema, ja kui neid ei olnud, siis jäi see popsniku kohuseks, aga peremees ei tegele selle asjaga. Nii-siis vanaisa, võttes kaasa poisikesi, läks juba mõni päev enne esimest maid mitte kaugele kodust karjamaale või heinamaale otsima kütise-aset. See leitud, algas okste ja mädanenud puude kokkukandmine kütise-asele. Siin oli vanaisa juhatajaks, kuna töö jäi põnnide teha. Kanti kokku oksid ning kui oli vilu kevad, siis uuriti ja ennustati, kas puud ja pöösad kikitavad maiöoks hiirekõrvu, sest siis oli lootust, et enam ei tule külmi öid. Viimase aprilli õhtul päikese loojangul süüdati kütised kogu külas. Ühtlasi püüti ennustada päikese, tuule ja kütise süttimise järele eeltulevat suve. Läks päike hästi punaselt ja selgelt looja, oli loota ilusat suve. Oli taevaveerel pilverüngas, pidi tulema põuane suvi. Keerutas tuul suitsuga, sadas suvi otsa vihma. Kustus süüdatud kütis, tuli nälg ja ikaldus. Kütised ja maituled andsid mai-õhtule omapärase võlu. Paksud suitsupilved tõusid lepinkute veerudelt ja kandusid külla, täites selle erilise

E. LEOPAS 10 AASTAT MALEVA PEALIKU ABINA

Käesoleva aasta 1. mail võib Lääne maleva agarai maid tegelasi E. Leopas vaadata tagasi kümneaastasele viljakale tegevusele maleva pealiku abi ametis. E. Leopas astus Läänemaa kaitseliitu selle uuestisünni päevil, 1924. a. detsembri lõpul, Haapsalu linna kompaniisse, kus võttis kohusetruult ja innukalt osa kõigist õppusist.

1925. a. oktoobris moodustati maleva staabi juure propagandajuhatus, millesse määrati E. Leopas ja kus ta maleva pealikul aitas luua propagandavõrgu, tõmmates isikliku eeskujuga kaasa kaitseliidu aadete levitamiseks Läänemaa haritlaskonna. Pärast maleva pealiku abi K. Terrava surma 1926. a. aprillis määrati E. Leopas vabanenud ametikohale, arvates 1. maist 1926. a.

Kuna tol ajal elati veel maleva organiseerimise tähe

kevadise hõnguga, milles tundus suitsu ja kevadise maa lõhna. Eemalt kostis laul ja paistis leekides põlev maituli. Pungad andsid juba metsale rohka ilme ja pragisesid pakatuse pingest. Kõik see kokku lõi kevadise meeleolu, millest ei jäänud puutumata ei vana ega noor. Laul ja hõisked keetsid hommikuni, kadudes kütiste tasasesse ja salapärasesse suitsusse. Ka päeval saatsid nad oma hõngu külla, tuletades meele, et on esimene mai. Nende suitsusammaste järgi püüdsid poisikesed ennustada kapsa- ja kaalikataimede kasvu. Kust tõusis hästi tihe ja võimas suits, säärase kütise asemel pidid kasvama head taimed, kus aga suits oli vilets, seal tulid ka nigelad taimed. Maitulise ei olnud seotud ennustustega, kui mitte arvesse võtta seika, et kes tulest ülehüppamisel kukkus tulle, seda pidi tabama suvel õnnetus. Tulest hüppasid ka tüdrukud ja poisid paaris üle. See oli poisile juba proovinumber, sest tulle kukkudes polnud tast meest. Kõrvaltvaatajaile sünnitasid ebaõnnestumised suurimat

all, siis aitas E. Leopas väsimatu tööga, leidlikkusega ja organiseerimisvõimega palju kaasa Lääne maleva arengu laiendamisele ja süvendamisele. Sooritades sõite Läänemaa kaugemaisse valdadesse maleva üksuste õppustele tutvus ta põhjalikult üksuste eluga, kusjuures ta oskas nii mõnelegi üksuse tarvidusele leida otstarbekohase lahenduse ja tegevuse elustamiseks tuua ergutust.

Maleva üksuste tegevuse ja meeleolude tundmine äratas temas mõtte tiheda sideme loomise paratamatusest maleva staabi ja iga malevasse kuuluva kaitseliitlase vahel mõjuvama juhtimise, informeerimise ja propaganda otstarveteks, mis pärast 1928. a. kevadel esines ettepanekuga välja anda maleva häälekandjat „Lääne Maleva Teataja“ nime all. Mõte teostus kaitseliidu ülema nõusolekul ja rahalisel toetusel.

15. augustil 1928. a. ilmus esimene „Lääne Maleva Teataja“ number algataja toimetusel. Maleva häälekandjat on E. Leopas toimetanud senini, paigutades selle veergudele propagandaartikleid, tegevuse ülevaateid jne. Lääne maleva eeskujul alustasid mõni kuu hiljem ka teised malevad häälekandjate väljaandmist.

Aastate jooksul on E. Leopas kõigist maleva ja kaitseliidu peastaabi poolt korraldatud suuremaid õppusist, nagu manöövreist, laagreist jne., samuti kaitseliidupäevadest, innukalt osa võtnud, pealeselle on ta esinenud selgitavate kõnedega ja loengutega sõja ajaloost.

Maleva, malevkondade ja naiskodukaitse pidude sisustamiseks on E. Leopas pidevalt palju tõhusat ja hoolikat tööd teinud. Olles andekas väikelava tegelane ja näitejuht on ta Haapsalus ja Läänemaal esinenud 12-ne aasta jooksul ligi 60-nes näitemängus, neist umbes pooled lavastanud kaitseliidu pidudel, mängides peaaegu kõigis peaosis.

Teenete ja agara tegevuse eest on E. Leopasele annetatud kotka- ja valgerist.

lõbu, sest siin oli lubatud kõik oma teravmeelsus appi võtta teise mahategemiseks.

Juba eelpool mainisime, et linnades mai vastuvõtt ei evi rahvuslikku ilmet, küll aga ennemini rahvusvahelist. Aastal 1889 võttis vastu Pariisis II internatsionaali kongress otsuse, mille järgi kõik töölised ja töötav rahvas pidid esimest maid pühitsema Prantsuse revolutsiooni saja-aastase mälestuspäeva tähistamiseks. Ühtlasi määrati esimene mai protestiavaldamise päevaks kaheksatunnise tööpäeva nõudmisel. Protesti-romantika on kadunud, sest kaheksatunnine tööpäev on ametlikult kõikjal lõõnud läbi.

Et Prantsuse revolutsioon oli Euroopa arengu astmeks, milles kajastusid kõik demokraatlikud nõuded, mis parlamentaarsetes riikides on hinnatavad tänapäevani, seepärast on ka peaaegu kõik riigid tunnistanud esimese mai ametlikuks pühaks. Nii on jäänud ta kevade ja ühtlasi ka demokraatia pühaks.

EPa.

KODUÜMBRUSE KAUNISTAMISELE!

Käes on puude istutamise hooaeg. Kaitsehekid. Metsapäevad — kodukaunistamise läbiviimiseks. Taluelamute välise ilme parandamisest. Uudismaade ülesharimisest

Maaelanikel on algamas põllutööde hooaeg. Juba nüüd küntakse kõrgematel põldudel ega lähe kaua aega, millal tehakse algust külviga — tööga, millesse põllumees paneb kõik oma lootused saagiks ja terveks eel-olevaks aastaks.

Kui talvisel ajal põllumees saab oma töid korraldada enam-vähem enda soovi kohaselt, võib lükata mõnd tööd edasi või jätta üldse tegemata, siis kevadel, millal loodusesse tuleb elu, saab põllumees endale sundija looduse näol. Kõigile töödele on looduse poolt ette kirjutatud eriline aeg, millal teatud tööd on kõige parem ja kasulikum teha. Ei tohi lasta kevadel mulda liiga ära kuivada enne, kui asutakse äestama. Kuivanud muld praguneb ja läheb plinki ja pragude kaudu on niiskusel väga hõlpus ära aurata, taim jääb seetõttu varakult janusse. Seepärast tuleb kevadel aegsasti mullapind kohevile äestada, purustades mullapraod ja kapillaartorud, mille kaudu mulla niiskus pääseb maapinnale.

Ka külv nõuab oma kindlat aega. Kui muld on küps, pole aega enam viivitamiseks, sest hilinenud külvil jääb saak vähemaks, tera kõluseks. Taim ei saa kasvuks kasutada talvise niiskuse tagavara ja jääb varakult, ajal, millal meil vihmased vähe, põua kätte. Korralikult õigel ajal haritud maas jätkub talveniiskusest jaanipäevani ja ka veel kauem, millal algavad meil tavaliselt vihmased ilmad.

Olgugi et kevadine tööaeg on võrdlemisi kiire, tuleb siiski sel ajal leida vähimalt üks päev oma

taluelamute ja kodu kaunistamiseks.

Suure osa meie iseseisvate talude iga ei ole pikk. Iseseisvuse algaastail teostatud maareformiga loodud talumajapidamised oma asumise algaastail kulutasid kõik energia hoonete ja vajalise inventaari ning loomade muretsemiseks. Need kiiresti korraldamist vajanud kõige hädavajalisemad asjad talupidamises nõudsid suuri väljaminekuid, peremehe mõttekäik oli ametis, et saada jalgu alla majapidamisele, et see oleks võimeline oma pidajale andma väärikat ülalpidamist. Need algaastate pin-

gutused annavad nüüdki end veel tunda võlgade näol, mis tuleb tasuda. Sellases olukorras kiire ülesehituse töö kõrval jäi põllumehele vähe aega vajalise rõhu panemiseks oma talu ja selle ümbruse ilule. Kuid mitte üksi need kiiresti lagedail mõisapõldudel loodud talud ei jäta oma lagedusega kurba muljet, vaid sellaseid talusid leiame ka vanemate talude hulgas. Sääraste talude hooned, enamasti tahutud palkidest, välispidi vooderdamata, paistavad väga kurbadena ja üksikutena meie maa looduses, ilma et neid piiraks ükski puu ja põõsas. Inimestel, kes seal elavad, ei saa ka seetõttu tekkida erilisi sooje tundeid oma kodu ja koduümbruse vastu ja nad nagu ei ole kokku kasvanud oma kodu ja maaga.

On ka teissuguseid uusi talusid, kus kohe alguses on pandud rõhku ka välisele küljele, hoolitsetud selle eest, et hooned ei oleks kõledate tuulte löötsuda ja puhuda. Seal on leitud ka kõige kibedamal ajal tunnike või paar ning istutatud puid nii hoonete varjuks kui ka viljapuid saagi saamiseks. Algaastail, millal puud olid noored, ei eraldunud need talud palju teistest, kuid nüüd on aastakümne jooksul juba olemas oma õuele tuulevari ja noored viljapuud ja -põõsad annavad oma perele maitsvat ja tervislikku toidukõrvast, sageli jat-

Paekivi-ai ja kraavi vahele on liivasel maal istutatud rida männitaimi, mis seal juba mõne aasta pärast suudavad ilu ja tuulevarju pakkuda

Metsa võlu

kub seda turulegi viimiseks. Talupidajad, kellede hoonete ümbrus on lage, võivad neid vaid kadestada.

Meil on viimaseil aastail tehtud võimaluse piires propagandat taluümbruse kaunistamiseks. Eriti hoogsasti on koduümbruse kaunistamise küsimus käesoleval kevadel üles võetud. Meie lugupeetud riigivanem on koduümbruse kaunistamise töö tunnistanud kiireloomuliseks ja tähtsaks ja selle töö propagandaks ja läbiviimiseks on rakendatud laialdased ringkonnad asjaomaste asutuste hulgast.

Asutati keskkomitee, kes selle töö juhtimise võtaks enda peale. See töö haaraks meie linna ja maad. Kuna linnades ilu tõstmise tööd on kergemini läbiviidavad, siis puudutan siin lähemalt kodukaunistuse töid maal.

Käesoleva hoogtöö ülesandeks on maal mitte üksi talude ümbruse korraldamine, vaid ka kogu meie maa üldilme parandamine. Kavatakse teostada suurejoonelist puudeistutamist meie maa elusoonte — teede — ääre. Puudega palistamisele kuuluksid mitte üksi klassiteed, vaid iga üksik põllumees peaks võtma oma erateed, mis tulevad üldteedelt talu õue, kui ka põlluvahelised teed, puudega palistamisele. Muidugi tuleb siin pidada silmas, et puud täiskasvades ei sünnitaks kahju ümbruses olevale kultuurmaale talvel lumekogumisega, suvel varjamisega ja mulla toitainete kasutamise oma lähemast ümbrusest. Seepärast on tarviline, et puud ei istutataks liiga tihedasti ega neid varjamine hädaohu tõttu ei lastaks kasvada liiga kõrgeks.

Teede ja kultuurmaade ääre istutatud puud ei ole üksi ilu pärast, vaid neil on ka oma praktiline ja tulus otstarve — nimelt kaitsepudena.

Kaitsehekkide tähtsus

aianduses on üldiselt tuntud, kuid kaitsehekil on sama tähtsus ka põllule ja niidule lagedais maakohtades, kus tihti puhuvad suured tuuled ja tormid. Sellasel lagedal maastikul tugev tuul sünnitab palju kahju küpsmisel olevale viljale, seda sassi pekstes ning ka teri varistades. Sasitud vilja koristamistööd on palju kulukamad.

Puude riba, mis on istutatud karjamaa ümber, kaitseb loomi vilude tuulte ja vihmade eest ja annab varju kesksuvel kuumaga. Külmade tuulte eest kaitstud karjakopliis ja niidul hakkab kevadel rohi varem kasvama ja loomi saab seal varemini karjatada. Kevadine päike soojendab rohumaad, mis on tuule varjus, rohkem ja seal on juba suur rohi, kui mujal lagedal hakkab muru vaid haljendama.

O'tstarbekalt rajatud kaitsehekid ja metsatukad võivad isegi kohapealset kliimat teatud määral taimekasvuks soodsamaks muuta. Kevad tuleb varem, taimed ja viljad kasvavad soojas jõudsamini ja annavad suuremat saaki.

Algust tuleb muidugi teha taluelamu lähema ümbrusega, sest seal on tuule varju kõige enam vaja. Taluhoonete ümbruses tuleb kõigepealt rajamisele viljapuaed. Samal ajal tuleb kohe muretseda ka vajalise tuulekaitse eest. Ühe aastaga ei jõua muidugi palju, kuid kui järjekindlalt iga aasta üht-teist kodukaunis-

Majade värvimise kursusel soome-rootsi värvi keetmine möödunud suvel

tuse alal juure teeme, siis näeme varsti, et meie pingused ei ole olnud asjata.

Koduümbruse kaunistamiseks, puude istutamiseks, võetagu

eriline puuistutamise päev,

millal terve tööpere tuleb rakendada puude istutamiseks, muid töid ärgu tehtagu. Vastav istutusmaterjal tuleb aegsasti valmis vaadata kas oma metsasaludest, kus lagedal kasvavad puutaimed kõlbavad istutamiseks, või küsitagu järele lähemalt kohalikult metsamehikult, vahest on sealt mõnd puutaimet ära anda. Riigimetsast antakse puutaimi enamikus kohtades tasuta.

Oma lähema ümbruse kõrval tuleb erilist rõhku panna meie ühishoonete ja kogunemispalkade, nagu: koolimajad, piimameiereid, seltsimajad jne. kaunistamisele. Kahjuks, peab tunnistama, et enamuses nende hoonete ümbrus selles suhtes jätab väga palju soovida. Eriti allakriipsutamist vajab koolimajade ümbrus, sest sealt võtab eeskujuna meie peale kasvav noorsugu. Kooliõpetajaskond on suuremas enamuses väga vähe senini rõhku pannud maakoolimajade ümbrusele. Loodame, et lähemas tulevikus siin väga palju muutub. Koolimajade ümbruses puude istutamist on võimalik viia läbi õpetajail õpilaste kaasabil, kuna teiste ühiste asutuste kui ka teede ümbruse ilustamisel tuleb kõigil ümbruskonna elanikel talgu korras mõnel pühapäeval või erilisel

metsapäeval

see töö viia läbi.

Puude istutamise töö on kevadel kiire iseloomuga; kui puud lähevad lehte, siis on ka sel töö lõpp, sest lehtedes puu ei kannata istutamist. Kõige parem aeg puude istutamiseks on, kui maa vaevalt on jõudnud jääst sulada.

Kodukaunistuse aktsiooni teine osa on suunatud

taluelamute välise ilme parandamisele,

et ei oleks meie maa maastikus enam halle, luitunud, poollehitatud vooderdamata taluhooneid. Neid on kerge vähese vaevaga hoopis rõõmsamaks muuta. Vooderdamine nõuab küll teatud kulu, kuid palkmajade juures on vooderdamine hädavajaline ja tasuv. Vooderdamata elamu on külm, tarvitab palju rohkem kütet kui vooderdamisega soojapidavaks muudetud maja. Samuti vooderdamata maja iga on palju lühem kui korralikult vooderdatud majal. Vooderdamata elamul läheb niiskus palkide vahelt vihma ajal sisse ja jääb sinna takkudesse ja samblassesse kauemaks ajaks ja puu hakkab

varsti kõdunema. Vooderdamata palkseintega kümneaastaste majade hulgas on hulk neid, kus palgid on juba pehastunud.

Ka majale ilusa värvitooni andmine ei sünnita erilisi raskusi ega ole kuludelt ülesaanata. Meil ongi juba viimaseil aastail maal hakanud levima soome-rootsi värv, millise tumepruun toon nii suvise rohelise loodusega kui ka talvel valge lumega näib väga ilusana. Soome-rootsi värvi voores on selle odavus. Praegu töötatakse meil välja veel teisigi värvitoone, mis oleksid sobivad maaelamuile.

Kivielamuile on sobivaim valge lubjavärv. See jääb väga korraliku mulje ja niiteldatõstab hoonet.

Tööd elamute korraldamise alal jätame veidi hiljemaks, millal kevadiste põllutöödega on jõutud lõpule ega ole aeg veel alata heinaga. Siis jääb põllumehel lühike tööde vaheaeg, mida tulebki kasutada hoonete kohendamiseks ja värvimiseks. Puude istutamise tööga tuleb aga viivitamata teha algust.

*

Eeltoodu oli maksev koduümbruse kaunistamise ja elamute korraldamise alal. See oli niiteldatõlde välise ilme korraldamise kava, mis igas talus tuleb lähema aja kestes läbi viia, et talu vastaks väliselt ilu ja korralikkuse nõudele.

Koduümbruse ehk välise kaunistamise kõrval käib meil praegu väga intensiivne sisemine maade kultiveerimine. Kui ühest küljest püüame istutada puid teatud distsipliini järgi talumaadele, siis teisest küljest tuleb neid jällegi maha raiduda. Maharaiumiseks mõtlen siin puid ja põõsaid meie metsikuil niitudel ja karjamaadel ja soodel, mis tulevad kultiveerimisele. Need on säärased kohad, kus harvad puud ja põõsad takistavad maa kultiveerimist ja harimist.

Praegu on meil käimas kibe

uudismaade ülesharimise aktsioon.

Praegu on õige aeg uuendada «Kaitse Kodu!» tellimist 1. maist. Tehke seda kohe!

Et kiirendada metsikute niitude, karjamaade ja soode ülesharimist, maksetakse põllutöökoja poolt uudismaade harijaile preemiaid, mis küll ei ole väga suured, kuid siiski küllaldased selleks, et ergutada talupidajaid vähetootvaid maid üles harima.

Uudismaade harimise kiirendamise otstarve on — meie põllumajanduse üldise arengu kiirendamine. Nagu põllumajanduse viimase aja arengu suund näitab, saame meie põllumajandussaaduste turgudel võistlusevõimelised olla ikkagi peamiselt loomapidamissaadustega, milledest meil tähtsaima väliskaubanduse artikli moodustab või.

Meie piimakarjapidamine suuremas ulatuses kannatab söödapuuduse all. Meie karjade toodangud on madalad seepärast, et karja söötmisolud on viletsad. Piimakarjale antavad söödad on enamuses väheväärtuslikud ja neid ei jatku kõrgemate toodangute saamiseks. Et siin karjasööda tagavarasid suurendada, ongi eeskätt mõeldud uudismaade ülesharimine ja nimelt uudismaade ülesharimine kultuurniitudeks, milledele saadud kõrgeväärtuslik valgurikas hein ongi parimaks loomasöödaks. Kultuurniidult varakult niidetud hein tuleb põllumehele odav kätte ja selle sööda odavus võimaldabki meil võistelda karjasaadusi tootvate teiste põllumajandusmaadega maailmaturul.

Meie või väljaveo tõus on viimaseil aastail jäänud seisma. Siin mõjusid pidurdavalt kriisiaastad, millal muutus võimatuks kallite ostujõusöödadega piima tulusalt tootmine. Või väljaveo järsule langusele järgnes

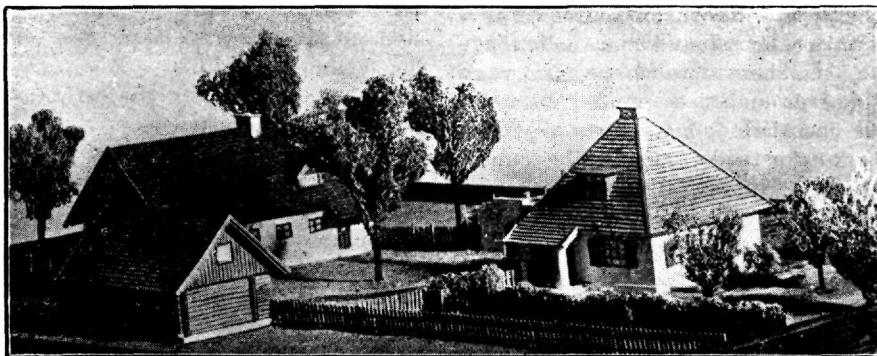
pidev kuid aeglane tõus, mis, loodame, karjasöödabaasi täienemise ja väärtuslikumaks muutumisega kiireneb. Eeldused selleks ongi loonud käimasolev intensiivne uudismaade ülesharimine kultuurniitudeks. Seda tööd kipub küll käesoleval aastal pidurdama põllutöölise puudus, kuid ka taludes olevate oma tööjõududega jõutakse üht-teist läbi viia.

Piimakarja söödaolude parandamise kõrval pannakse ka suurt rõhku piimakarja paremaks muutmisele. Siin on sihiks kiire segakarjalt väärtuslikule tõukarjale üleminek, kelle piimatoodang on kõrgem segakarja omast.

Eelpool lähemalt käsitlemisel olnud karjasööda hulga suurendamise ja väärtuslikumaks muutmise küsimus, siis parema veisematerjaali soetamise küsimus ning selle kõrval meie kodu ja selle lähema ümbruse kaunistamise küsimused ongi praegu meie

talude löökülesanded.

Esimesed kaks on selleks, et meie talude sissetulekuid ja üldjõukust tõsta, viimane selleks, et meie talu ja põllumehe kodu muuta mugavamaks, ilusamaks, kodusemaks ja ka kultuursemaks. Need kolm ülesannet olgu igal talul alati silma ees. Peale tuleb hakata sealt, missugune on kõige rohkem mahajäänud. Sisu ja välimust korraga. Ei aita ka, kui rõhutame ainult talust saadud tulusid, need üksi jätavad meid tihti külmaks, ja sääraselt ühekülgselt arenenud talu ei ole nagu veel see õige põllumehe kodu. Seepärast asume kohe ka meie kodu ja selle lähema ümbruse kaunistamisele.

10. MAI -

EMADE AUSTAMISE PÜHA

Emadepäev on meil traditsiooniks kujunemas. See on õilis komme ja kõigiti tervitav üritus.

Ta tihendab armastuse ja lugupidamise sidemeid perekondades ja omab suure kasvatusliku tähtsuse. Me ei või ütelda, et meil lapsed oleksid alati vanemaile üles näidanud väärilist kohtlemist ja austust. Tuletagem vaid meeles, kui sageli on kohtul tulnud lastelt vanemaile välja mõista elatisraha. Isegi niikaugelt on mindud, et on tulnud ette vanemate surmamisi!

Et sääraseid ülikurbi juhtumeid ära hoida, tuleb lapsi maast-madalast õpetada vanemaile suhtuma austusega.

Muidugi ei tule üksnes lastelt nõuda armastust ja austust. Ennem tuleb emal lapse enese vastu üles näidata õiglust, õrnust ja armastust. Last tuleb kasvatada nii, et tal iseenesest tekib austustunne!

Sääraste laste austus emadele on sügav tunne täis armastust. On vaja kõigisse lastesse istutada seda sügavat tunnet. Emad, mõtelge oma austamispäeval sellele suurele ja vastutusrikkale ülesandele, mis teil on täita!

Vanemate austamine ei ole mitte üksnes tähtis vanemate ja laste vahekordade seisukohalt, vaid sel on ülisuur tähtsus rahvuse ja riigi seisukohalt. See on rahvuse ja riigi alustugi — alusmüür. Mida tihedam ja tugevam on see alusmüür, seda tugevam ja püsivam on rahvas.

Ajaloo kestusel on paljud võimsad riigid ja rahvad ajaloo näitelavalt jäljetult kadunud, ainult muistsed mälestised kõnelevad, et on kunagi elanud sääraseid rahvad.

Aga ometi on üks rahvas ja riik — Hiina — püsinud aastatuhandeid ja püsib niisama kindlasti edasi. Hiina ei võlgne aga oma olemasolu ei oma sõjalisele jõule ega mitte ihaldatavale maapinnale ja eba-

Millal tasun memme vaeva ...

soodsale asukohale. Hiinlane pole kuigi suur sõdur, maa asetus ja pind on ülihead ja paljudki sõjakad võerad on hiinlasile oma võimu peale surunud, kuid hiinlased on neist üle kasvanud ja nad lämmatanud. Hiinlaste võimas kaitsja on nende sügav **vanemate austamise kultus**.

Mitte kusagil maailmas ei austata vanemaid nii sügavalt kui Hiinas. Mitte kusagil maailmas ei armastata ega kohelda lapsi nii südamlilikult kui Hiinas!

Lasteta abielud ei ole Hiinas mõeldavad, see on pühaduse teotamine. Igal hiinlasel peavad olema järglased. See on elu mõte!

Süvendame emadepäeva traditsiooni vanemate austamise kultuseks, ja saavutanud selle, võib rahvas julgesti tulevikku vaadata!

Las' käesoleval emadepäeval igaüks astub sammu täiuslikkuse poole. Kadugu igasugune vääralt mõistmine, umbusaldus ja endasse tõmbumise tahe!

Tervitame oma emasid 10. mail armastuse ja tänutundega. See tähelepanuavaldus rõõmustab neid ja annab neile uut jõudu nende vastutusrikkal kasvatustööl!

Mõtteid naiskodukaitse emadepäeva korraldamisel

Kauniks traditsiooniks on kujunenud meie senini veel väga traditsioonide kehvad maal emadepäeva korraldamine. 10. mail korraldame emadepäeva neljateistkümnendat korda.

Emadepäeva korraldamine langeb sümboolselt ühte kevadise kaunima ärkamise — uuestisünni — ajaga.

Ka kõige tardunum linlane tunneb kevadel tugevalt kui kunagi end osakesena suurest looduse tervikust, tunneb vaistlikult looduse suurt eluedasikandvat, elujaatavat jõudu. Ei saa eneses kuidagi rõhuda maha hardust sellele ürgsele jõule.

Emadepäevi korraldades austame naised — emas — ka ürgset elujaatavat-edasikandvat jõudu, missugune kannab rahvaid üle kaduvatest aegadest.

Kuid emadepäeva korraldajad ei taha praegu enam leppida ainult sellega. Ei ole sellest küllalt, et elu jätkata. Jätkatud elu peab olema väärtuslik ühiskonnale, teda peab kasvatama ja hoidma sääraselt, et ta väärika inimolevusega võiks lülituda oma rahva tervikusse.

Emadepäeva korraldajad ongi seepärast emadepäevale pannud suuri kasvatavaid, perekondlikku elu süvendavaid ülesandeid. Emadele ei tooda ainult ovatioone, neile koputatakse ka südameile, teadlikult ja vastutavalt suhtuda oma koduhoidja ja kasvataja ülesandele, selgitatakse naistele-emadele nende suuri rahvuskultuurilisi ülesandeid.

Kõik meie naisorganisatsioonid on rakendunud innuga emadepäevade korraldamisele. Ka naiskodukaitse üksused korraldavad üle maa iga aasta arvukaid emadepäeva aktusi. Kas naiskodukaitse on õigustatud korraldama emadepäevi nende sügavamas ja paremas mõttes?

Võhikule võib-olla näib, et naiskodukaitse üksused ei peaks seda tegema, et nad isegi ei tohiks seda teha! Viib ju naiskodukaitse tegevus naisi-emasiid sageli päevadeks eemale nende kodudest-lastest, lõhub kodusid.

Sellane arvamine on oma põhialuselt väär.

Naiskodukaitse tegevus kaitseliidu toetustamisega, sanitaaralal, varustuse ja muude ülesannete täitmisel asetab naisele täpselt sellaseid ülesandeid, tänamatuid püüskeldamisi nagu seda päevast-päeva nõuab neilt kodune majapidamine. Naiskodukaitse liikumine aga rakendab naisi sellesse tegevusse, nõudes neilt teadlikult vastutavat suhet oma ülesandele, ükskõik kui väärtusetuina nad ka ei näi. Olgu see siis kas kartulikoormimine laagris või manöövreis, rebenenud nõõbi etteõmblemine kaitseliitlase mundrile — kõik see on vajaline lüli suures naiskodukaitse töötervikus. See ei

ole sugugi vähema tähtsusega ülesanne kui mõne artikli kirjutamine või kõnega esinemine. Naiskodukaitse kasvatab oma liikmeskonnas iga pisiülesande hindavat arvestamist, sellele teadlikult suhtumist. Ühegi ülesande juure ei saada naiskodukaitse oma liikmeid ettevalmistamatult — üle maa on leviatud teadlikkust toetusküsimustele suhtumisel, massitoetuskursuste korraldamisel. Sealjuures ei ole tammunud tallatud vanu radu, on pakutud XX sajandi teaduslikele saavutustele vastavalt uut ja väärtuslikku.

Tuhandeid samariitlasi on valmistatud ette, leviatud teadmisi, relvi suurima rahva varanduse — rahva tervise — hoidmiseks. Riiklike ja rahvuslike ürituste teostamisele rakendades kodukaitse naisi on rikastatud nende sisemaailma vaidlematute kõrgete väärtustega, kantud neid kitsa egoismi baasilt laiemale altruismi alusele. Kõik ülalooteldu kandub organisatsiooni alalt ka kitsamasse kodusse ringi ja annab end siin õnnisriikkalt tunda.

Päev-päevalt kestvad perenaise püüskeldused ei ole enam lootuseta hallid perenaise-ema kutse paratamatused, need on riigi ja rahva elus määrava tähtsusega väärtused. Naised-emad võivad neid täiel teadmises kanda uhkusega, sest see on hinnatud töö meie suure ühiskodu ülesehitamisel. Mida suurema andumuse, hoole ja armastusega nad neid ülesandeid täidavad nägemata reameestena, seda enam kaitsevad ja kindlustavad nad meie riiklikku kodu, seda suuremaid väärtusi kannavad nad oma rahva terviku varaaaita.

Kaitseliitlased-mehed, nähes kodukaitse naisi askeldamas auravate supikatelde juures, nähes neid sidumas haavu, vaigistamas valu, peavad seda tegevust hindama asendamatu väärtusena. Nad õpivad hindama ka oma kodudes samu päevast-päeva kestvaid perenaise-ema askeldusi ja oma elukaaslastis nägema nägematute väärtuste loojaid ja hoidjaid.

Kodukaitse liikumine viib naisi välja kodudest, avardab nende silmaringi, rikastab mõtte- ja tunde maailma, kasvatab neis vastutustunnet ükskõik missuguste ülesannete täitmisel ja õpetab neid hindama iga vähimat pisitegemist kui terviku vajalist lüli.

Kõige selle kaudu on naiskodukaitse liikumine saanud tõsiseks kodu ehitajaks ja hoidjaks ja naiskodukaitse üksused emadepäeva korraldamisel annavad vaid apoteoosi oma suurele päevast-päeva kestvale kodu arendamise ja süvendamise tööle.

E. O s k a r,
naiskodukaitse peasekretär.

EMADEPÄEVAKS

Emade päev... üks päev aasta 365 päeva reas, millal kogu kultuurne maailm mõtleb emadele, millal kümned ja sajad tuhanded mehed, naised ja lapsed loevad oma kohuseks võtta osa pidulikest jumalateenistustist ning koosviibimisist nende auks, kellele poleks mõeldav elu ega edu kogu maailmas...

Päev, pühendatud emadele, neile, kes muidu nii endastmõistetavalt elavad ja liiguvad omaste seas ning toimetavad vaikselt seda, mida nõuab igapäevane elu, mida käseb nende kohus.

Päev neile, kellelt harilikult kõike nõutakse, kellele aga midagi ei anta, kel arvatakse kõike olevat, millele nagu vajagi poleks midagi lisada...

Päev neile, kes moodustavad meie kõikide kodude hinge ja südame...

Mõtelgem täna kodudest, kus talitab ema, ja mõtelgem neist kodudest, kus ema enam ei ole...

Kas pole tulnud meile kõigile mõtte, et see polegi õigupoolest kodu, kus pole ema, kuigi ses kodus kõik muidu paistab olevat endine?...

Kas pole kodu ilma emata nagu kevadepäev, millal päike on pilve varjus, nagu aed, kus ei õitse lilli ega kasva viljakandvaid puid, nagu elamu, mil pole aknaid?

Tean keskealise mehe, kelle juuksed juba hõbetasid, kel oli ammu perekond ja lapsed ning oli asutatud oma kodu, kuid kes ikka sõitis koju, sünni- ja kasvukohta, seni, kuna elas ja valitses seal ema... Aga imeelik, niipea kui kadus sealt ema, sai kalmistule veel kindlama kodu — see mees ei kõnelnud enam ialgi koju sõidust... Ta külastas küll kasvukohta, kodu seal enam ei olnud...

Nii tunneme ja oleme kogenud vist küll kõik, meie, vanemad inimesed; saavad tunda ja kogeda nooredki, et puudub kodu selle tõelises mõttes, kui puudub ema.

Jäänud on ehk küll majad, aed, niidud ja põllud, kuid need muutuvad, jäävad võõraks, kuidagi kitsamaks, ema aga oleks nagu paistnud alati samana — igavesti kindlana ja muutmatuna. Missugune ta ka ei oleks — kas vali või hell, kuri või õrn — ema juure läheme kõik, lapsena alati oma „välkeste naljakate muredega“, suurena siis, kui enam kuhugi ei ole minna, kui ahasutus on kõige suurem, kui meeleheide või surm on silma ees...

Meenub uljas noormees, kes kaaslas'e ees braveeris oma iseseisvuse ja rippumatusega, jökke kukkunult ja pinnale kerkinult aga ainukese hüüdega: „Ema, appi!“

Mäletan pisikest poisikest, kes ema hojatusest hoolimata läks laastukest vette viskama ning kukkus kummuli tiiki, kuidas ta pärast ema poolt väljatõmmatuna veest nõrisedes lausus: „Tahtsin ju sind kutsuda!“

Väike laps jookseb rõõmsalt ringi, askeldab ja mängib. Tuleb sisse võõras. Laps ei tunne teda ega

usalda, ei tea, kuidas suhtuda... Siis tuleb ta ema juure: „Ema sülle!“ Seal on kindel ja kaitstud paik...

Nii on suured ja väikesed, eri viimased, kelle eksimatu instinkt, loomusund, juba ütleb, et maailma kõige kindlam paik on selle juures, kes sind on sünnitanud, kes on valmis olnud igakord oma elugi sinu eest andma.

Saavad lapsed aga suuremaks, siis kaob näiliselt see poolehoid ja kiindumus. Häbenetakse nagu tundeid näidata, „kalli-kalli“ rippuda ümber kaela, tekib arvustus ja kasvab isekus...

Veel suuremana hakatakse häbenemagi lihtsat ema, lihtsat kodu, minnakse sõbranna juure, kel on „avaramad toad ja pehmemad voodid“ (Marie Heibergeri jutt), valmistades emale sellega kõige valusama pettumuse.

Aga ema usub ja usaldab alati, tunneb surmahirmugi lapse pärast, kui see viibib teadmata kus lõbutsemas, pillerkaaritamas, nagu omal ajal läbis ajalehti sõnum, kus ema kartis tütre olevat tapetud, otsis politsei abi, kui see öö jooksul koju ei ilmunud, kes oli aga tõeliselt väga halvas, aga rõõmsas seltskonnas.

Emaarmastus, pime armastus, mis ainult hellitab ja usub, hirmu tunneb kõigist teistest, aga oma lapsest head usub igal juhul, ka siis, kui laps on hukas ja halb...

Võime hukka mõista sellase pimedada armastusega ema, võime näha ta kasvatusviisi mõttetust, naeruväärsust, kui tahate, ent ei saa keelda tõusmast mingit hardust: „Kui suur ja piiritu võib olla siiski ema armastus!“ Tõuseb tänu neilegi emadele kõige soojuse

Ema hool

Kaitseliidu ülem kindralmajor J. Orasmaa, kl. peastaabi ülem kolonel J. Maide ja naiskodukaitse ringkondade esinaised pr. M. Raamoti lahkumise koosolekul Tallinnas 19. aprillil 1936. a. Keskel esireas pr. M. Raamot

eest, kuigi me ei tahaks, et nad oleksid Mared, kes annavad ära oma rahva, et pimedas emaarmastuses vaid päästa oma liha ja verd...

Imelik on ema armastus, ema usk... Selle kõige eest ei märkagi tänu tunda igapäevases töös ja askeldusis. Vastuoksa, ollakse närviliselt tujukas ja vastumeelne. Vahest siis alles märkad kõike kõige selgemiini, kui see kord jäävalt kaob. Seda valusamini tajud siis tühja kohta ja kõiki eluraskusi, mis on kõrvaldanud ema, märkamata.

Agas kui kordki aastas, emadepäeval, jääda seisatama ja mõelda emade tööst kasvatuses, missuguseid tüütavaid pisiasju see sisaldab juba lapse esimesest elupäevast, missugust väsimatust see nõuab, tüdimatust ja kannatust... siis peaks kenkima heledasse päikesevalgusse selle kuju, kes kõik suudab ja jõuab.

Teame, kui raske see kõik on võõrale, palgalislegi, kuidas lastehoius olekut peetakse „elusalt maetud olekuks“. Ainult ema on see, kes lakkamatult toimetab hommikust õhtuni ja tihti õhtust hommikunigi; ema peab vahetama lapikesi iga hetke järele, pesema, puhastama, korraldama, õõseti tõusma, päeval askeldama, pealeselle kogu muu majapidamise korras hoidma, söögi keetma, loomad talitama. Ma mõtlen muidugi seda ema, keda meie maal on suur enamus, mitte aga neid „moodsaid“ mõnd tuhandet, kes oskavad võimaldada endale mõne „süsteemi“ ja mõnd mugavust. Ema peab nõobikesi avama ja sulgema aastast aastas, päevast päeva, ikka sama! Sukakesi tuleb kududa ja nõeluda, särgikesi-kleidikesi õmmelda ning iga sekund olla valvel, et lapsega ei juhtuks õnnetust. Katkeb etevaatus talituse pärast, ja ongi: laps tõmbas keeva vee endale peale, tule pliidi alt, kukkus tulise supi sisse, uppus koguni veivataignasse... Millist piina ema sealjuures tunneb, kuidas see teda vaevab eluaja! Süütunne... Mis on veel hirmsam?!

Ja vahest, kui oled väsinud, tuleb seesama rähkeldaja saja küsimusega, saja sooviga, nii et tõuseb kär-

situs, tüdimus ning jõuetusetunne, aga kui ta siis sulle lööb käekesed ümber kaela ja ütleb „ema kalli-kalli“, „ema paia-paia“, sind silitab — eks ole see kõige parem arstim, kõige ilusam tänu, ja eks aita see silmapilkselt unustada kogu väsimuse ning tüdimuse!

Või missugune ema poleks valvanud haige lapse voodi ääres, väsimata, tüdimata kuulates hingetõmbeid ja püüdes kergendada kannatusi, endal süda värisedes tukslemas ja hirmu tundmas väikese palavikus elukese pärast... Ei kannata keegi nii kaasa lapsele kui ema, kuigi seda igakord ei nähta ega tunta. Ükski võõras ei suuda täita nii endastmõistetava järjekindlusega ja apdumusega seda, mis nõuab lapse ravitsus... Ja kui siiski see eluke kustub, kui taud on äge, kui ei aita mingi inimlik vägi — kes kannatab siis jälle kõige sügavamini? Jälle ema!

Tean ema, kelle kogu hingelaad põhjalikult muutus pärast seda, kui suri ta ainuke laps, ema, kes süüdistas end kogu eluaja, kuigi laps suri tõvesse, millest pääsu ei saanudki olla...

Ja neid on ju kindlasti veel, kes võtavad südamesse, kes kannavad... mõni surnud, mõni elavategi laste pärast... Ja kes teab, kumb kannatus on valusam: kas leppida paratamatusega või näha kogu naise elumõtte kokkuvarisemist, kui lastest „pole midagi saanud“! Kui lõppeks kõige tasuks pole, „kuhu teda matta“. „Tal pole oma perekonna matusepaika, kindlasti lastakse ta kirst kuskal kalmistul lausa võõraste ja tundmatute surnuluude vahele, ja sinna ta jääbki“...

Ja ometi... „Ta oli rühmanud kogu eluaja, sünnitanud lapsi, õpetanud neile külge oma vähesed vigurid, kerjanud, jah, vahest isegi varastanud neile, hoidnud neid — ema, keda kehvus oli õpetanud.

Tema võimed polnud väiksemad teiste temasuguste olupoliitikute omist, ta tegutses iseenda ja oma laste huvides, vaterdas ja teenis sellega oma pisikut, tõi koju kaasa juusturatta või kamalutäie villa...

Jah, üksainus kuldne päikesekiir, ja tööorja käed koostuvad viivuks. Õiglus ennataks teda ometi kord oma hilistunud palgaga selle eest, et ta kerjas oma lastele, vahest isegi varastas neile, igatahes aga hoolitses nende eest.

Ta nõuaks õigust. Ta on palju kordi olnud ema, realiseerinud elu, see oli ometi suurt tasu väärt.

Ent kõik luhtus.“ (Knut Hamsun.)

On muidugi teisi emasid, kes juba ette kardavad pettumusi, raskusi, elusalt maetud olekut lapsega, tunnevad häbi ja valehäbi ning annavad vägivaldselt surma lapsukesi, lapseaimukeksi...

Meie kohus ei ole emadepäeval neilegi kiviga viisata, küllap nendegi süda tundis valu ja piina, enne kui nad astusid sellasele koledale teole, küllap laste hingekesed vaevavad neidki eluaja, muheldes neid isegi... Katsume vaid kõik kaasa aidata, et kaoksid olukorrad ja põhjused, mis mõnd ema sunnivad hävitama oma suurima rõõmu, toimima jäledaima teo.

Emadepäev olgu andeksandmise päev nii emadele kui ka lastele... Emadepäev olgu aga ka töötuste päev. Päev, millal ei tehta vaid ilusaid sõnu, vaid püütakse tegelikult kergemaks teha ema tööd, niipalju kui see on kellegi võimuses.

Päev, millal püütakse ilusamaks teha emade elu lillekestega ja ettekannetega, mis on õpitud emade jaoks.

Andkem ka töötusi, emad, ja püüdke neid täita, püüdes olla paremad emad kui oleme seda olnud tänini.

Naiskodukaitssessegil koondunud naised, kas eriti emadepäev ei kohusta meid mõtlema sellele suurele ülesandele koduse kasvatuse näol, mille lõppsihiks on anda kodumaale ja riigile ustavaid kodanikke? — Sõnad üksi ei tähenda midagi, kui teod ei järgne, ja armastus üksi ei saavuta midagi, kui ei ole suurt loobumistahet... Ärgem armastagem pimesi, vaid olgem pigem nii nagu Taras Bulba, kui ta ütles oma isa-

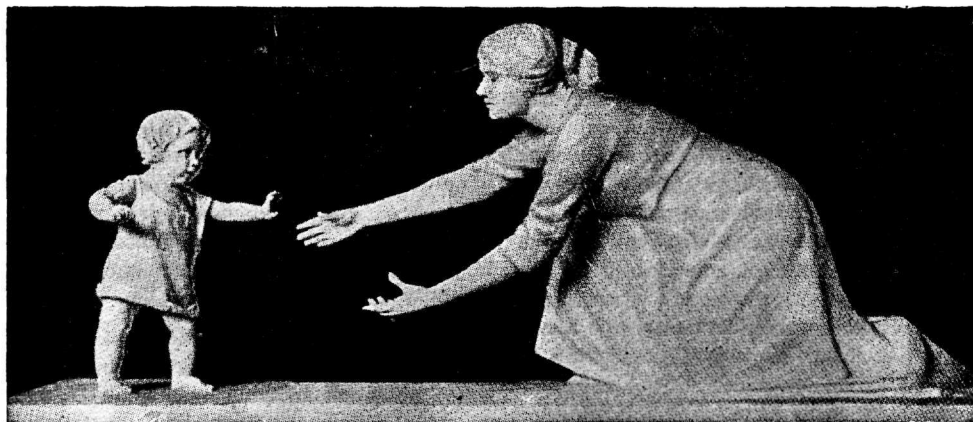
Raffael: Madonna della Sedia

maa reetjaks saanud pojale: „Mina su sünnitasin, mina su ka tapan“... See oleks emale suurim loobumus... ema südamele sügavaim haav...

Aga meie palume Kõrgeimat Võimu, et ei tuleks nii valusaid päevi, nii kibedaid pettumusi... Püüdke emadepäevast saada ergutust kõigi kohuste täitmiseks nende vastu, kelle elust ja verest oleme osa, et ei tuleks ka kunagi nii leinavalusalt kahetseda, nagu teeb seda luuletaja oma ilusaimas tootes („Kerko kell“, G. Suits):

„...Kui imelik, om armastanu
nii kavva, kavva imä arm...
Kui valulik — veäp havva manu
liig hilda elusaatus karm!“...

Maria Arak.

PEREKONNANIMEDE JA NIMEDE MUUTMINE

Kui siinkohal võtame sõna Oskar Angeluse raamatu „Perekonnanimede korraldamise seaduse“ kohta, siis mitte sel põhjusel, et nimetatud raamatus on ära toodud „Riigi Teatajas“ laialipillatud paragraafid selle seaduse kohta, vaid seepärast, et paragraafidele on lisatud seletusi, mis teevadki raamatu hinnatavaks kõigile, kes tahavad võõrapärasest nimest saada lahti. Kõrvale jättes ka asjaolu, et siit leiavad perekonnaseisuametnikud hädavajalisi juhtnööre, millede järgi tuli pöörduda sageli ministeeriumi poole, hindame raamatut seaduse kasutaja, s. o. nime muutja seisukohalt.

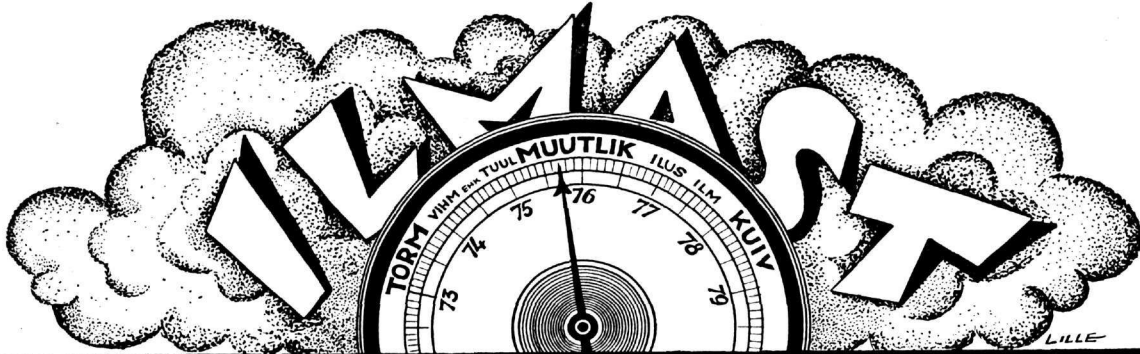
Kogu nimede muutmise aktsioonis puutub silma asjaolu, et asi ei edene tarvilise elevusega. Käesoleva aasta vabariigi aastapäevaks oli heidetud kõigest umbes 50.000 võõrapärase nime kolikambrisse. Ent aktsioon on kestnud peaaegu poolteist aastat ja lõpeb juba 1. jaanuaril 1937. aastal. Kui võtta arvesse seda, et ligemale $\frac{2}{3}$ eestlaste nimedest on võõrapärased või õigekeelsuselt moonutatud, siis peab tähendama, et 50.000 on liiga väike protsent. Ei julgeks uskuda, et eestlastele viimased orjaaja mälestused nii kallid on, et neist liiga raske oleks saada lahti. Samuti on raske uskuda, et eestlasel puudub sügavam rahvustunne. Aga ometi ei kao -bergid, -mannid, -sonid jne. Asja edenemist takistab, paljude teiste põhjuste kõrval, peamiselt nõrk selgitustöö. Kui linnades võivad tulla arvesse muud momendid käesolevas küsimuses, siis maal on tegemist ainult selgitustöö puudusega. Olen paljudel kordadel kuulnud, kuidas maarahvas suhtub küsimusele. Tal pole asjast üldse õiget ettekujutust. Nagu poleks see ükskõik, kuidas inimest kutsutakse. Ainult kergats tahab nimega uhkeldada. Nii on maamehe tüse iseteadvus. Ja kui sa hakkad rohkem rääkima, siis vastab ta sulle väga lihtsalt: „Teie seal linnas annate seadusi teiste jaoks. Tarvitage ise neid kõigepealt, küll siis ka meiega hakkama saate.“ Keskustel linnades, kust juhitakse nimede muutmise aktsiooni, on kontakt ainult vallavalitsuste ja seltskondlike organisatsioonidega, kuid need on ainult passiivsed vahetalitajad. Elav selgitus- ja kihutustöö puudub täiesti. Ei saa jätta märkimata tõika, et isegi õppiv noorsugu (mõtleme peamiselt üliõpilasi), pole suutnud näidata peaaegu mingisugust aktiivsust selles küsimuses. Neilt õigupoolest peaks sellastes asjades lootma kõige rohkem. Noorus kohustab.

Mainitud puuduste kõrval peab tähendama veel vastava kirjanduse vähesust. Tõsi, ajalehis ja ajakirjus ilmub vahete-vahel vastavaid artikleid, ent küsimuse tähtsust silmas pidades on seda liiga vähe. Eriväljanne se as leiame brošüüre, mis käsitlevad nimesid ja lühidalt ka võõrapärase nimede muutmise tarvilisust, aga praktilist nimede muutmise käiku, seda, kuidas

seda tuleb ajada ametiasutustes, puudutab esmakordselt laiemalt O. Angelus. Ja mitte ainult seda. Siit leiab nime muutja kõigile küsimustele õige vastuse. Juba raamatu algosas juhitakse tähelepanu sellele, et võõrapärase nimede küsimus on juba vabariigi algpäevist peale seisnud paljudel südamel, sest perekonnanimede muutmist puutuv seadus on vanimaid Eestis. Esimene sellekohane seadus võeti vastu juba 17. detsembril 1919. aastal. Seda täiendati ja kohendati mitmel korral riigikogu poolt, kuni jõudsi praeguse, dekreediga maksmapandud seaduseni. Kõigis endistes seadustes ei peegeldu seaduseandja tahet. Määratakse ainult ära kord, mille järgi kodanik võib toimida, kuid seaduseandja poolt taoteldav eesmärk ja rahvuspoliitiline tahe jäävad varju. Ent on selge, et säärase seaduste ainsaks ülesandeks pole mitte vormide ja kuivade eeskirjade andmine, vaid ühtlasi ka meeolelu loomine, õhutamise ja mõjutamine rahvuspoliitilises suunas. Samast eesmärgist on püüdnud hoida kinni ka O. Angelus oma seletusis. Juba esimese paragraafi juures tähendab ta, et perekonnanimede muutmise sihiks on, muuta-kavatsetava mitte-eestipärase perekonnanime muutmise eestipäraseks. Harilikus elus nimetatud küsimus tekitab sageli suuri vaidlusi, sest võõrapärasuse mõiste pole täiesti selge. On palju erapooletuid nimesid, siis sellaseid, mis foneetiliselt on eestipärased, ja lõpuks niisugused, mis ühel ja samal kujul esinevad nii eesti keeles kui ka mõnes võõrkeeles. Kõigile nendele küsimustele leiame vastuse O. Angeluse raamatus. Samuti puudutatakse siin soomekõlaliste nimede küsimust, sest sageli püütakse tahlikult ära segada soome keelt ja eesti keelt. Muutmise alla kuuluvad ka halva või labase tähendusega perekonnanimed. Raamatus on üksikasjaliselt näidatud, missuguseid nimesid sellest liigist võib pidada kõlbmatuiks ja missuguseid mitte. Iga juhtumi kohta annab raamat juriidilisi kui ka puht-tehnilisi näpunäiteid, kuidas tuleb kodanikul toimida. Üllaltoeteldud küsimused on rohkem sisulist laadi, kuid ka puht-praktilise iseloomuga näpunäited ei puudu raamatus. Antakse täieline ülevaade perekonnanimede muutmise käigust, alates soovivaldajast ja lõpetades kõigi ametiasutustega, kellega nime muutjal kodanikul tuleb ühel või teisel juhtumil kokku puutuda. Üldist pilti täiendavad määrused, juhtnöörid, otsused ja ringkirjad, millest võib kodanik leida kõik, mis üldse käesolevat küsimust kas kaudselt või otseselt puudutab.

Eelpool tähendasime, et üheks tähtsaimaks põhjuseks miks perekonnanimede muutmise lonkab, on otsese selgitustöö kõrval ka vastava kirjanduse puudus. O. Angeluse raamat „Perekonnanimede ja nimede muutmise“ aitab tunduvalt seda lünka kõrvaldada.

— ju.

ILMAST

JASSELLE ENNUSTAMISEST

Kel ei oleks tegemist ilmaga? Kogenud põllumees uurib õhtul taevaolust, vaatab päikese loojenemist, püüdes ennustada järgmise päeva ilma ja selle järgi oma lähemaid töid korraldada. Hommikul on põllumehe esimene vaade päikesele — kas tõuseb see selges taevas või pilve tagant. Kala- või meremees, enne kaugema merereisi ettevõtmist, heidab pilgu merele, jälgib pilvede liikumist, tuule kiirust ja suunda, püüdes ennustada, missugune ilm ootab teda merel. Mitte vähema tähtsuse omab ilm sõjalises tegevuses. Nii mitmege lahingu edu ja ebaedu on mõjutanud ilm. Samuti sõjaliste õppuste hea või halb kordaminek oleneb paljudel juhtumel ilmast. Kõigil on huvi ilma vastu. Ja sajandeid on kõik rahvad teinud tähelepanekuid loodusenähtuste kohta, mis on seoses ilmaga, ning nende järgi on kuulutanud ilma ette. Teaduslikult hakati ilma uurima ja ette kuulutama 19. sajandil ja tänapäev on sadandeid ilmajaamu, kus toimetatakse ilmavaatlusi ja uurimusi ja kust raadioteel levitatakse ilmateateid. Eestis registreerib ilmastiku nähtusi, töötab ümber ilmajaamade vaatlus- ja uurimisandmed ning ennustab ilma Tartu meteoroloogia-observatoorium (metobs). Tartu meteoroloogia-observatoorium koostab ilmateated (ilmade ülevaate ja ennustuse) kaks korda päevas — enne ja pärast lõunat. Need levitatakse üle maa raadio-ringhäälingu kaudu ja telegraafiliselt. Laupäeviti koostatakse ennustus järgmise nädala kohta ja levitatakse ühes sama päeva pärastlõunase ennustusega. Meteoroloogia-observatooriumid koostavad ilmaennustused teaduslikul alusel oma uurimuste ja ilmajaamade teadete põhjal. Keskmiselt 90% nende ennustusest läheb täide. Nii on tulnud teadus kodanikule appi ilma ennustamises.

Mille põhjal on võimalik ilma ennustada? Ilmastiku tähtsamad elemendid, mis määravad ilma ja selle muutused, on: õhurõhk, tuul, õhusoojus ja õhuniiskus. Peatame õhurõhu mõiste juures pikemalt.

Maakera ümbritsev õhk koosneb suuremalt osalt lämmastiku ja hapniku gaasist. Et gaasidel on omajagu raskust, siis omab ka õhk raskuse. Nimelt õhusammast, mille aluspind on 1 ruutsentimeeter ja kõrguseks on kogu õhkkonna kõrgus, kaalub merepinna kõrgusel keskmiselt 1033 grammi. Seda õhuraskust

ehk -rõhumist me nimetame õhurõhuks. Õhurõhku mõõdetakse baromeetriga ja seda väljendatakse millimeetris, viimasel ajal ka millibaarides (mb).

Kui võtame 80—90 sm pikkuse klaastoru, mille üks ots on kinnine, täidame selle elavhõbedaga ja pistame sama klaastoru oma lahtise otsaga kaussi, milles on elavhõbedat, siis võime kohe tähele panna, et elavhõbedasammast klaastorus langeb ja langus kestab kuni elavhõbeda pinna vahe klaastorus ja kaussis võrdub umbes 760 mm. Tähendab, 760 mm elavhõbedasammast hoiab tasakaalus välisõhu rõhu. On õhk raskem (õhurõhk suurem), elavhõbedasammast klaastorus tõuseb, on õhk kergem, elavhõbedasammast langeb. See elavhõbedasamba kõrgus millimeetris on võetud õhurõhu mõõduks ja ülalloodud põhimõttele on ehitatud elavhõbebaromeeter.

Viimasel ajal õhurõhk tähendatakse ilmateateis ja ilmakaartidel millimeetrite asemel millibaarides (1 baar on 1.000.000 düüni rõhumine ühele ruutsentimeetritele, 1 düün = $\frac{1}{981}$ gr). 1000 mb = 750 mm ehk 1 mb = $\frac{3}{4}$ mm ja 1 mm = $\frac{4}{3}$ mb. Õhurõhk 760 mm = $760 \cdot \frac{4}{3} = 1013$ mb.

Meil on normaalne õhurõhk merepinna 760 mm. Igal maal see on aga isesugune. Näiteks Põhja-Saksamaal 762 mm, Islandi saarel — 749 mm, Lapimaal — 756 mm. Õhurõhk muutub ka mitmesuguseil atmosfäärilisel põhjusil. Kui nüüd ühes piirkonnas on võrdlemisi kõrge õhurõhk (raske õhk), teises aga, olgugi mitmesaja kilomeetri kaugusel, märksa madalam, siis voolavad raskemad õhumassid kergemat õhku enda eest ära tõrjudes esimesest kohast teise, et õhurõhku ehk -raskust jälle tasakaalustada. Mida suurem on õhurõhu vahe teatava kauguse kohta, seda kõvem tuul on harilikult. Nii on tuulte tekkimise põhjuseks, mis valitsevad suurema ala ulatuses, erinevus õhurõhus ehk õhuraskuses. Maakera pöörlemise tõttu ei liigu õhumassid kõrgõhu piirkonnast madalõhu piirkonna poole mitte otsejooneliselt, vaid nad kalduvad oma liikumissuunas maakera põhja-poolkeral paremale poole, millega õhuliikumise tee muutub spiraalitaoliseks.

Tuuled on sõltuvuses tsükloonidest ja antitsükloonidest. Tsüklooniks nimetatakse õhu madalrõhk-konda, antitsüklooniks — õhu kõrgrõhk-konda.

Kohta, kus tsükloonis kõige madalam õhurõhk, nimetatakse tsüklooni miinimumiks ehk tsüklooni tsentrumiks, sellest tsentrumist äärte poole on õhurõhk kõrgem. Samuti kohta antitsükloonis, kus kõige kõrgem õhurõhk, nimetatakse antitsüklooni tsentrumiks ehk maksimumiks.

Meie ilmastik oleneb suurel määral sellest, kas meil teatud ajal on tsükloon või antitsükloon. Tsükloonis esinevad üldiselt niisked, tuulised ja sajused ilmad. Suvel on jahe, talvel võrdlemisi soe ilm. Antitsükloonis on seevastu üldiselt vaiksed (või nõrgad tuuled), selged ja päikesepaistelised ilmad. Suvel on siis soojad ja talvel külmad ilmad.

Tsükloonid (samuti antitsükloonid) ei püsi paigal, vaid liiguvad. Eriti maksab see tsükloonide kohta, kuna antitsükloonid on püsivamad. Tsükloonid liiguvad Euroopas harilikult läänest itta, keskmiselt 30 km kiirusega tunnis. On tsüklooni lähenemisel selle miinimum veel kaugel, siis on oodata ilma halvenemist; on aga jõudnud tsüklooni miinimum meieni, võib oodata ilma paranemist. Antitsüklooni juures, kui antitsüklooni maksimum on meile lähenemas, võib oodata ilusat ilma. Kõige ilusam ilm on, kui antitsüklooni maksimum püsib meie kohal.

Tsüklooni ääres mõnikord tekib lahekujuline osa ehk ääre miinimum. See on oluliselt peaaegu iseseisev väike miinimum või tsükloon, mille piirkonnas tuuled samas korras puhuvad kui mõnes suuremas tsükloonis, ja tema tsentris valitseb samuti suur pilvitus ühes sadudega. Ääre miinimum liigub enamasti peamiinimumi lõunapoolset äärt mööda ida poole, võttes enda alla võrdlemisi väikese ala. Ääre miinimumi möödumisel ilmad paranevad kiiremini kui suure tsüklooni möödumisel.

Tsüklooni lähenedes baromeeter langeb, tuul kõveneb ja pilvitus muutub suuremaks. Eriti pilvituse muutumine on tähtis. Kui tsüklooni tsentrum on veel kaugel, kuid siiski lähenemas, on selgel taevad näha kiudpilvede viirud (Noa laev), mis läänetaevakaarel näivad ühte punkti kokku jooksvat. Tsüklooni lähenedes pilvitus läheb suuremaks. Taevas kattub õhukese kihtpilvelooriga, mis järk-järgult tihenedes muutub vihmapiilvedeks. Järgneb sadu. Mida kiiremini pilved tihenevad, tuul kõveneb ja baromeeter langeb, seda kiiremini tsükloon läheneb.

Tsüklooni lähenedes võib esineda 3 võimalust:

- tsükloon läheneb oma tsentrumiga otse meie poole;
- tsüklooni tsentrum möödub meist lõuna või põhja poolt.

Esimesel juhtumil tuul kõveneb, pilvitus suureneb, baromeeter langeb, kuid tuule suund ei muutu, vaid puhub harilikult kagust. Siis tuul vaikib (tsüklooni tsentrum asetseb meil) ja hiljem hakkab uuesti tugevamini puhuma, kuid juba vastupidisest suunast (loodest). See on tundemärgiks, et tsüklooni keskpunkt on möödumas.

Teisel juhtumil on kõik muud tundemärgid samad, kuid tuule suund muutub vastu päikest, s. t. kagutuul pöörduv idasse, siis kirdesse, põhja ja lõpuks loodesse.

Kolmandal juhtumil tuule suund muutub päripäikesest, s. t. kagutuul pöörduv lõunasse ja siis loodesse.

Tsüklooni möödumisel baromeeter hakkab tõusma, tuul nõrgeneb, sadu väheneb, taevast muutub selgemaks, ühe sõnaga — ilm muutub ilusamaks.

Saadest ilmatest õhurõhu, temperatuuri, tuule, pilvituse ja sademete kohta Euroopa ilmajaamadest ja kandes need graafiliselt kaardile saame ilmakaardi. Võrreldes kahe või kolme päeva ilmakaarte võime kindlaks määrata tsükloonide asukohad, nende liikumissuunad ja kiirused. Siin aga peame silmas pidama, et mitte alati tsükloonid ei liigu kindlas suunas, vaid mitmesugustel mõjudel nad muudavad tihti oma suunda.

Eestis ilmakaardid koostatakse iga päev Tartu metobsis. Neil märgitakse graafiliselt teatud päeval ja kellaajal: madalrõhkkonna (tsüklooni) tsentrum tähega M; kõrgrõhkkonna (antitsüklooni) tsentrum tähega K; ühesuguse õhurõhu kohad kõvera joonega (samarõhujooned ehk isobaarid); ühesuguse temperatuuri kohad kõvera joonega (samasoojusjooned ehk isothermid); tuuled tähendatakse nooltega, nooled näitavad tuule suunda ja pöikriipsud tuule tugevust, iga pikem kriips 2-pallilist tuuletugevust ja lühem kriips 1-pallilist tugevust. Ilmakaardi märkide seletus on kaardil.

Kasulik on ka enda vaatlusel püüda ilma ennustada.

Toome üksikuid tunnuseid ilmade ennustamisest.

Püsiva hea ilma tõenäolised tunnused.

Õhurõhk. Kõrge (765 mm ja rohkem), muutub veidi öö-päeva jooksul.

Tuul. Võib puhuda igast suunast. Meil puhuvad hea ilmaga enamuses kagu-, ida- ja põhjakaarte tuuled. Tuule suund võib olla ka muutlik. Tuule kiirus talvel väike, suvel — päeval nõrk tuul, mis öösiks vaikib.

Pilvitus. Taevast enamuses pilvitu, päikese tõusul ja loojenemisel täiesti selge. Vahel talvel ilmub kerge udu või madalad kihtpilved; suvel — selge öö, päeval vahel ilmuvad rümpilved, missugused lõunaks suurenevad ja õhtuks kaovad.

Sademed. Kuiv. Suvel ei ole vihma ega talvel lund. Hommikul tugev kaste või härmatis.

Temperatuur. Talvel selge ilmaga kõva külm, pilvitusega — keskmine külm. Suvel — kuum, temperatuur kõrge. Vahe öise ja päevase temperatuuri vahel on väga suur.

Püsiva halva ilma tõenäolised tunnused.

Õhurõhk. Madal (alla 750 mm) ja muutub veidi öö-päeva jooksul.

Tuul. Mõõdukas. Oma suunda ei muuda või muudab seda veidi; meil enamuses edela-, lääne- ja loodekaarte tuuled. Tuule kiirus öö-päeva jooksul ei muutu.

Pilvitus. Talvel ja sügisel taevas üleni pilves; suvel ja kevadel taevas kohati pilves.

Sademed. Nõrk vihm või lumi, mis sajab pikema aja jooksul, või jälle tugev lume- või vihmasedu lühikeste vaheaegade järele (vihmavalangud).

Temperatuur. Talvel edelatuulega sula või nõrk külm väikese kõikumusega öö-päeva jooksul. Suvel keskmine temperatuur väikese muutusega öö-päeva jooksul.

Paremaks muutuva ilma tõenäolised tunnused.

Õhurõhk. Baromeeter tõuseb.

Tuul. Tuul — puhanguline.

Pilvitus. Pilved jooksevad laiadi ja muutuvad läbipaistvaiks, sõredaiks.

Sademed. Vihmavalangud ja lumehood muutuvad lühemaiks ja (vihmasagarad) on veel tugevad. Vihmasagarad, kuid mitte pikad.

Temperatuur. Talvel ilm külmeneb. Suvel ilma paranemisega käib tihti kaasas temperatuuri langus ja siis tõus, sügisel võivad ette tulla öökülmad (hallad).

Halvemaks muutuva ilma tõenäolised tunnused.

Õhurõhk. Baromeeter langeb; mida kiirem baromeetri langus, seda tõenäolisem on ilma halvenemine.

Tuul. Tõuseb ja muutub siis ühetasaseks. Halvaks muutuva ilma puhul tuul keerab enamasti edelasse või läände. Hea ilma tunnused kaovad.

Pilvitus. Suureneb.

Sademed. Suvel öösi kaob kaste.

Temperatuur. Talvel temperatuur tõuseb, suvel — öise ja päevase temperatuuri vahe jääb vähemaks. Tihti ilma halvenemisel öine temperatuur on kõrgem kui püsiva hea ilmaga.

Ilmade ennustamisel enda vaatluse järgi on vaja silmas pidada:

- kunagi ei tohi ilma ennustada ühe tunnuse järgi;
- kui kõik vaatlused annavad kooskõlastatud tunnused, siis ennustus nende põhjal on tõenäoline;
- kui vaatlused annavad lahkuminevaid ilmatunnuseid, siis pöörduda suurem tähelepanu neile tunnuseile, mis ilmnevad silmapaistvalt;

— iseäranis silmapaistev nähtus õhkkonnas toob esile ka muudatusi teistes ilmanähtustes. See pärast niisuguste silmapaistvate muudatuste ilmne misel võib tagajärjekalt ennustada ilma iseloomu;

— õhkkonnas ilmnevate ilmatunnuste lahkumisekul võib oletada, et lähemal päevil ilma muutust ei ole.

Nii eesti kui ka teised rahvad on aastasadade vältel teinud ilmade kohta suure hulga tähelepanekuid, mis püsivad edasi vanarahva ilmatarkuse näol. Paljud neist on väga õiged ja tabavad. Viimaste hulka kuuluvad kõige esmalt meremeeste tähelepanekud ja meremeeste ilmareeglid. Need põhjenevad suuremalt osalt tuule suuna muutmisel, pilvede väljanägemisel, õhu läbipaistvusel ja horisondi nähtavusel.

Nimetame mõned vanarahva ja meremeeste ilmareeglid, mis on leidnud teadusliku põhjenduse või vähimalt kogemushiku kinnituse.

— „Kui päike läheb selgesti, kullakarva, looja, tuleb ilus ilm.“

— „Kui päike looja minnes on vasekarvaline või kaob pilve taha, tuleb sajune ilm.“

— „Kui kuu või päikese ümber on ratas, ilm läheb halvaks.“

— „Kui tähed virvendavad, ilm läheb halvaks ja tuleb torm; paistavad tähed rohelistena, tuleb põud.“

— „Kui pääsukesed lendavad madalalt, tuleb vihma.“

— „Kui suvel on raske-umbne õhk, tuleb kõuevihma.“

— „Langeb kortsna suits alla, tuleb vihma.“

— „Enne muutub tuul, pärast pilved, siis ilm.“

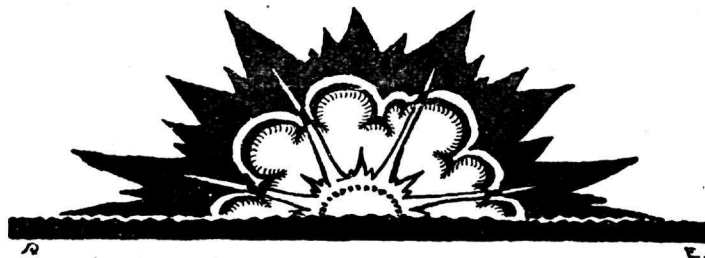
— „Kui öösi tulevad nähtavale tuled, mida harilikult ei nähta, siis tuleb torm ja veetõus.“

— „Kui ilusa ilmaga merel maad kerkivad (suur refraktsioon), võib tormi oodata.“

— „Kui kajakad on kaldal kõndimas, siis on torm tulemas.“

— „Kui tuleb tuul vihma eel, siis sellega on aega veel; kui pärast vihma tõuseb tuul, siis purjed kinni, hüüdku huul.“

A. B.

Õhukaitse korraldamise piirjooni

Tänapäeval on kõik riigid võrdselt koormatud raske ülesande lahendamisega — kuidas kaitsta sõja korral riigi elulisi keskusi vaenlase õhulaevastiku rünnakute vastu, sest juba sõja esimestel päevadel, tundidel, väga tõenäoliselt isegi enne sõjategevuse algust maa peal, võime näha pommituslennukite rünnakuid mitte üksi rindelähedases rajoonis, vaid ka kaugel sisemaal, tagalas. Mida väiksem on riigi territoorium, seda kättesaadavamad on vastase lennuväele riigi elulised keskused. Rahvarohked linnad, raudteede sõlmpunktid, tehased, laod — kõik need on vastase lennuväele ihaldatavateks ründamisobjektideks, mille purustamisega võiakse halvata elutuiksooni riigis, takistades sõjaväe mobilisatsiooni ja koondusvedusid rindele, maha suruda rahva meeleolu ja võitlustahet. Rahuliku kodaniku elu on samuti hädaohus nagu võitlejalgi rindel. Et vähendada vastase võimalike õhurünnakute mõju, tuleb juba rahuajal luua vastav õhukaitse-organisatsioon, kel oleks kasutada nõutaval määral õhukaitsevahendeid ja relvi, mis võimaldaksid kaitsta riigi tähtsaimaid tsentreid ning kodanike elu ja vara.

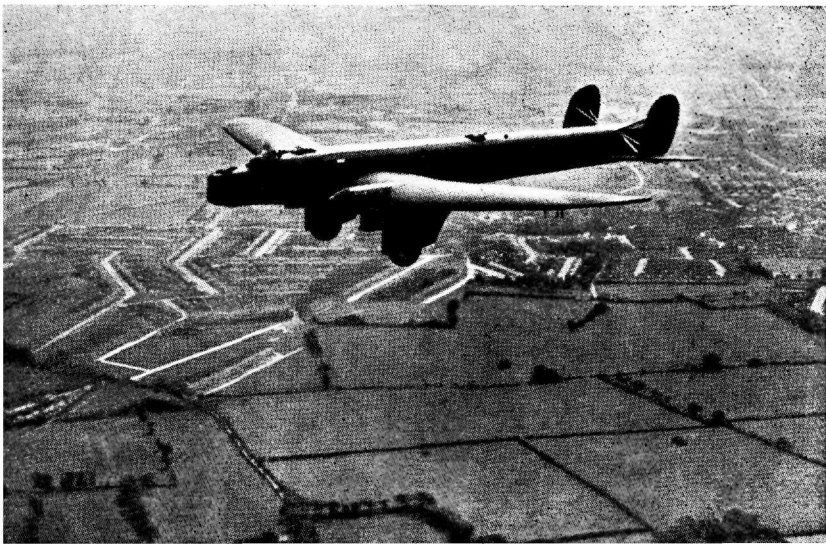
Kuna üksi lennuväega ja maapealsete õhukaitserelvadega, s. o. aktiivse õhukaitse abinõudega, ei suudeta tagada õhuruumi julgeolekut, siis osutub möödapääsmatuks mitmesuguste abinõude tarvituselevõtt õhupommituste maapealsete efektide ärahoidmiseks või nende mõju vähendamiseks. Neid abinõusid nimetatakse vastandina relvadele passiivseteks õhukaitse abinõudeks ja säärast kaitsekorraldust passiivseks ehk kodanlikuks õhukaitseks.

Et ka meie kodanliku õhukaitseta toime ei tule, seda tõendab hiljuti vahariigi valitsuse koosolekul läbi vaadatud ja riigivanema poolt 3. aprillil k. a. dekreedina avaldatud kodanliku õhukaitse seadus. Kuna kodanliku õhukaitse korraldus haarab riigikaitse ülesandeid, mille täitmiseks on tõmmatud kaasa laiemad rahvahulgad, siis ei peaks huvituseta olema tutvumine seisukohtadega, mis on omaks võetud õhukaitse korraldamisel välisriikides. Kuid sellest lähemalt allpool.

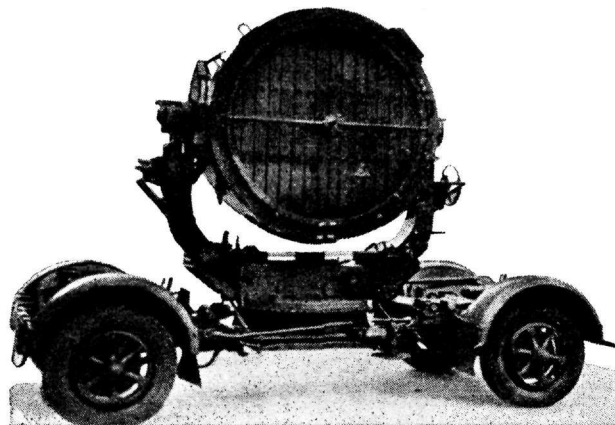
*

Õhusoomusriisteleja.

See Inglise õhulaevastiku õine kaugemaa pommituslennuk, mis võib 1000-kg pommilaadungi kaasa võtta, on peale selle varustatud veel kolme, pildil selgesti eraldatava kuulipiidujapesaga, mis teevad tema õhulahingus ohtlikuks vaenlaseks.

Sageli kuulub arvamisi, et rahuldavagi õhukaitse organiseerimine — järjest kasvava pommituslennukite kiiruse tõttu — olevat muutunud tänapäeval kui mitte just võimatuks, siis äärmiselt raskeks. Asudes selle küsimuse põhjalikule analüüsimisele jõuame otsusele, et kavakindlalt organiseeritud kaitsevahendite tarvitu-

1 miljardi küünlajõuline helgiheitja.

selevõtul on vastase pommituslennukite tegevus juba passiivsegi õhukaitse juures tunduvalt raskendatud. Endastmõistetavalt ei paku puht-passiivsed kaitsevahendid — olgu nad kui tahes laiaulatustlikud — kaitstavale objektile kunagi täielist kaitset.

Sõna „õhukaitse“ sisaldab mitu mõistet:

- oma pommituslennukite vasturünnakud;
- passiivne kaitse lennujõudude, õhukaitsekahurite ja helgiheitjate ühisel koostööl;
- mitmekesiste kaitsevahendite, nagu gaasivarjendite, gaasimaskide ja teiste ettevaatusabinõude, valmisolek — kaotuste vältimiseks elanikkonnas.

Esimeseks ja tungivaimaks nõudeks õhukaitse korraldamisel on laialdane alarmvõrgu organiseerimine, mis võimaldab saada teateid õigel ajal, kiiresti ja pidevalt vastase pommituslennukite lähenemisest, arvatavast suunast, kõrgusest ja arvust. Sääraste alarmpostide meeskonnad vajavad erilist väljaõpet ja ettevalmistust. Edu eeltingimuseks on eeskujulikult ehitatud kaugkõnevõrk. Uute pommituslennukite suur kiirus raskendab tunduvalt teadete õigeaegset edasiandmist. Inglise arvestuse järgi ilmuvad vastase pommituslennukid Londoni kohale 15 minutit pärast seda, kui neid esmakordselt nähti rannast.

Säärasel korral on raske korraldada rünnakut pommituslennukeile nende lähenemislennul. Selge on, et möödapääsmatuks eeltingimuseks rünnaku korraldamisel on õigeaegne hoiatus. Edasi on otsustava tähtsusega asjaolu, et hävituslennukid eviksid suurema kiiruse kui vastase pommituslennukid. Õigeaegne ja kiire hoiatus ning pidev informatsioon seisukorrast loob olu-

Helgiheitjate mäng.

Sõjalaevade helgiheitjad otsivad vastase lennukeid

korra, kus vastase pommituslennukid peavad kannatama suuri kaotusi, kui nad lendavad 4500 meetri kõrguselt või alla seda. Tõik, et pommituslennukid võivad saavutada kuni 6000 m kõrguse, ei võiks veel olla õhukaitsevahendite tagasilükkamise põhjuseks. Senini on teada vaid üksikuid pommituslennukeid, mis suudavad täie koormatuse juures tõusta nii kõrgele.

Õhukaitsekahurite kasutamine suurlinnade (London, Berliin) kaitsmisel peab toimuma järgnevalt. Kõigepealt peavad õhukaitsekahurid, mis on asetatud sõbris ümber linna, tabava tulega lööma segi vastase pommituslennukite koondised ning tekitama neile esimesi kahjusid. Seega kergendatakse tunduvalt hävituslennukite tööd, sest rivistatud koondist võib võrrelda lendava kindlusega, mis, varustatult kuulipildujatega, suudab kõigile ründamiskatseile edukalt vastu panna. Seepärast evib rivi segipaiskamine suurima tähtsuse. Edasi peavad õhukaitsekahurid täieliselt valitsema ruumi kaitstava objekti kohal. Tulistamine õhukaitsekahureist on raske toiming — eriti aga moodsate, kiiresti lendavate masinate pihta. Lennukid 320 m tunnikirusega lendavad sekundis 90 m. Tulistamisel 5000 m peale vajab mürk lennuks umbes 15 sekundit. Seepärast peab laskma 1350 m ette. Mõjuvaid tulemusi õhukaitsekahureist tulistamisel võib saavutada koondatud tulega ja täpse sihtimisega. Mitmesuguste mõjutuste tulemusel, mis on tingitud relvast ja laskemoonast, tuule ja ilmastiku mõjudest, lennukite kursimuutest jne., on harukordselt võimalik lasta täpselt märki. Kuid hea patarei, varustatud heade instrumentidega, võib siiski tulistada väga tabavalt ja seeläbi tõhusalt takistada kindlat pommide pildumist. Teatud arv pommituslennukeid kukub ka alla.

Maaõhukaitse ajal tuli korduvalt ilmsiks, et hästi kaitsitud objektidest hoidusid ründajad eemale. Pommituslennukid, mis peavad sooritama pikki teekondi, on väga tundlikud õhukaitsekahurite tule vastu ning hoiuvad seepärast õhuvõitlusest meelsamini kõrvale. Juhuslikult tabanud mürsukillud, mis esialgu on jäänud märkamatuiks, võivad pikemal edasilennul lennukile saada saatuslikuks.

Helgiheitjad on vajalised selleks, et avastada ka-

hureile ja hävituslennukeile märke. Helgiheitjate käsitamine nõuab hästi väljaõpetatud meeskondi. Pealeselle vajab suurt vilumust ka see, et avastada pommituslennukeid ning hoida neid kehtvalt helgiheitjate valgusvihkude piirkonnas. See on eriti maksev suurte kiiruste ja kõrguste juures. Pealeselle tuleb seal veel arvestada helgiheitjate vajalist hulka. Mõõdapääsmatult tarvilised on ka kõlapüüdeaparaadid. Kui õhus on pommituslennukeid hulgaliselt tiirlemas ja naaberpatareid on alustanud juba tulistamist, siis pole töötamine kõlapüüdjatega kaugeltki kerge.

Lõppeks kuuluvad õhukaitse-organisatsiooni veel õhuvaatlusteenistuse üksused, kelle ülesandeks on

soodustada kõigi kaitsejõudude koostööd.

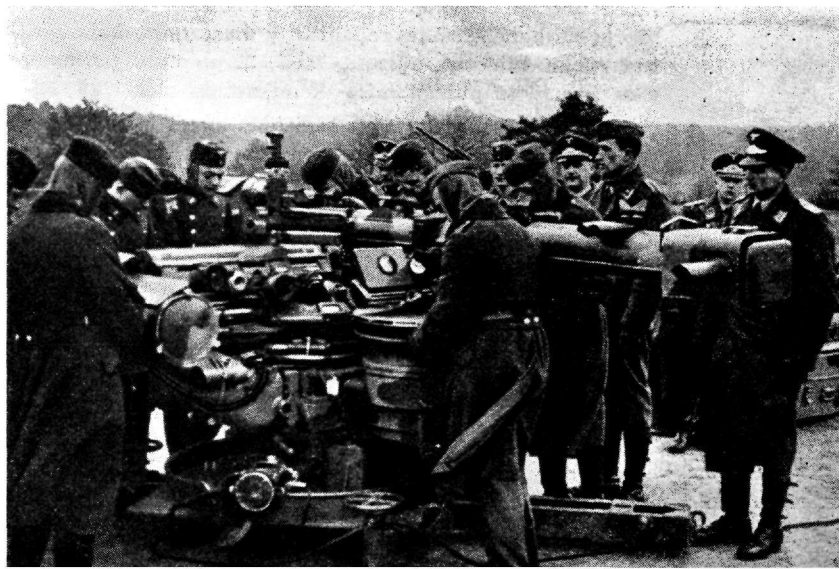
Seega on kriipsutatud alla vaid õhukaitse üldised piirjooned. Viimased aastad on siin esile nihutanud järjest suurenenud nõudeid. Ent neid püütakse täita — hoolimata kõigist raskusist. Samal määral, kuidas täienevad pommituslennukid, arenevad ka kaitsevahendid. Kogu õhukaitse olulisimaks nõudeks on säilitada tempo, mida tingivad rünnakrelvad.

Inglise kolonel Hill, kelle vaateid me siin refereerime, toob lõppeks veel paar tähelepanavat näidet õhurünnakute tagasitõrjest. Viimane pommitusretk Londonile teostus 19. mail 1918. a. Tookord ilmus üldse 33 saksa pommituslennukit Kent'i ja Essex'i kohale. 13 neist lendas üle Londoni. 3 pommituslennukit lasti alla õhukaitsekahurite, 3 hävituslennukite poolt. Nende kaotuste järele loobusid sakslased üldse õhurünnakuist Londonile. Kuid ka inglasil endil oli sageli suuri kaotusi. Nii kaotas 99. eskadrill ühel rünnakul 30. juulil 1918. a. tervelt seitse masinat. 21. augustil 1918. a. ei tulnud jällegi seitse masinat tagasi õhurünnakult Frankfurtile ja Kölnile.

Kahtlemata evib õhukaitse suuri arenemisvõimalusi, kuid ainult siis, kui teda arendatakse kehtvalt edasi ega sunnita töötama iganaanud tehniliste vahenditega, mis ei vasta õhurelvade kiiretempolisele arengule.

H. N.

Õhukaitsepatarei automaatne arvutusaparaat
mis määrab ära lennuki kiiruse, kõrguse, liikumissuuna ja täpse asukoha.

GAAAS! GAAAS! GAAAS!

Mineviku sõdu jälgides näeme, et pole olnud sellast hädahoitu liinitaguseil kui see tekkis lennukite ja gaasi leiutamisel. Tagalas oli elu varem võrdlemisi hädahoitu seni, kuni vaenlase kuulid sinna ei ulatunud. Ent lühikeses pärastsojaaegses ajastus on tehnika saavutused sedavõrd arenenud, et nad ähvardavad anda tulevikusõjale päris uue ilme. Ohurelv viib sõja ka rinde taha ja nõuab igaalt kodanikult kaitsevalmis olekut. Jälgides ajaloos rahu ja sõja vahelduvaid ajastuid ei või me ka tulevikuski olla kindlad, et ei puhke jälle sõda. Tulevikusõjas tagala elanikud ei pea mitte ainult oskama töötada, vaid peavad oskama ka end kaitsta õhurünnakute puhul.

Tulevikusõda on õhusõda. Õhusõda on aga ühtlasi ka gaasisõda. Ühe gaasipommi mõjupiirkond on palju suurem niisama suure lõhkepommi mõjupiirkonnast, seega on gaasipommide tarvitamine ka mitu korda kardetavam. Jälgides lennuväe hiiglaarengut kõigis mais veendumise otsekohe õhu- ja gaasikaitse hädavajalises.

Kaitseväge gaasikaitse korralduse eest hoolitseb riik. Tähtis on aga, et ka laiemad rahvahulgad hindaksid gaasikaitse tarvet, oskaksid kohaneda võimalikele olukordadele, soetaksid gaasikaitse vahendeid ja oskaksid neid kasutada.

Gaasikaitse ühendab eneses kõik passiivse õhukaitse abinõud: 1. õhuvaatlus, 2. side, 3. alarm, 4. ühisvarjendid, 5. korrapidamine õhurünnakuil, 6. esimene abi. Viimistelles igapäevast neist gaasihädahoitu omapära kohaselt (gaasiluure, esimene abi gaasimürgitatutele, gaasikindlad varjendid) ja luues ühtlasi rea puht-keemilisi abinõusid: 1. gaasitorbik ja -ülikond, 2. õhu gaasidest puhastamine aktiveeritud söega täidetud kurnade abil, 3. elamute ja maastiku gaasidest puhastamine kemikaalide abil.

Inimene ei võitle gaasisõjas enam inimese vastu, vaid võitleb aatomitega, nende materia kõige väiksemate osakestega, mis toovad surma. Mehaniseeritud pealetungi teaduse ja distsipliiniga tõrjumine, see on gaasikaitse. Senised kogemused gaasiga näitavad, et nii laastavalt kui ta mõjub kaitseabinõudeta inimhulkadele, nii vähe ohvreid suhteliselt nõuab gaas hästi korraldatud gaasikaitse korral. Igale mürgile on seni leitud vastuabinõu, mis

selle teeb kahjutuks, tarvis on vaid teadmisi sellest levitada.

Gaasikaitse on tarvis viia igasse majja ja igasse tallu.

Häirib ta ju kõige otsemas joones meie kodusid linnades ja tihedamalt asundatud maakohtades, tabades lapsi ja raulku ja hävitades vara.

Iga kodanik olgu tuttav gaasikaitse käsitamisega ja naiskodanike osavõtmist gaasikaitse organisatsioonidest tuleb pidada äärmiselt tähtsaks.

Naiskodukaitsele on siin määratu suur tööpõld. Tal on kõige paremad eeldused selle ülesandega toime saada.

250-kg lennukipommi läbi rusudeks muudetud linnaosa Sanghai, Hiina-Jaapani sõja ajal 1932. a.

Kolmekordne maja otsese pihtavuse läbi maapinnast saadik hävitatud.

Ka mudilaste gaasikaitsele tuleb mõelda.

Linnaelanike mürggaaside eest kaitsmist teostatakse g-torbikute ja g-varjendite muretsemise ja ehitamise teel. Kuid need abinõud jätvavad arvestamata kõige väiksemate riigikodanike kaitse. Ei või ometi nõuda imikult g-torbiku kandmist, kuigi leiduks temale vastav suurus. Kuni kolme aasta vanuste laste gaasikaitse tuleb pigem viia läbi eriliste seadeldiste varal.

Lahendus seisaks erilises hermeetilises kantavas kapis, mida saab väljaspoolt väikese lõõtsmehhanismi ja gaasikurna abil varustada värske õhuga. Gaasirünnaku puhul asetatakse mudilane kaitsekappi. Säärases gaasikindlas hällis, mis oleks küllalt kerge selleks, et seda võiks vabalt kanda, oleks võimaldatud rinnalapsel torbikuga varustatud ema või hoidja juuresviibimisel üle elada gaasirünnakuid sääraustes paikades, mis on küll teatud määral pommikindlad, mis aga ei ole gaasikindlad.

Degaseerimisest.

Mürggaase, mille tarvituselevõttu tagala gaasitamiseks tulevikusõdades võib oletada kõige laiemas ulatuses, on peamiselt üperiit. Ta püsib gaasitatud maaladel nädalaid ja kuid, tehes neis elamise ja viibimise võimatuks, kui neid ei puhastata põhjalikult. Puhastamiseks on kõige mõjuvam abinõu kloorlubi.

Kloorlubja abil degaseerimisel on tähtsad järgmised asjaolud: seda ei tohi tarvitada kuivalt, vaid alati veega segatult, märjalt. Kuiva kloorlubja ja üperiidi segune-

des eraldub soojus, mille tõttu üperiit aurab, mürgitades õhku, ja võib isegi minna põlema. Et üperiit täielikumalt seguneks märja kloorlubjaga, on vaja seda tublisti segada. Vastasel korral tekib üperiidi pinnale kaitsev vahekiht, mis takistab üperiidi hävimist. Nii talitades on aga degaseerimine kiire ja ohutu.

Kui üperiiti leidub suuremal hulgal, tuleb sellele esmalt puistata peale saepuru, kuiva liiva või mulda, mis üperiiti endasse imeb, ja siis alles seda segada märja kloorlubjapudruga. Lõpuks tuleb see kogumass kinnistes kastides ära vedada. Üperiidiloike võib ka ära põletada. Selleks visatakse loiku tükk tselluloosimassi, vatti või kaltsu, mis imbub üperiiti täis, ja süüdatakse see põlema. Põlemise lõppedes degaseeritakse koht veel kloorlubja abil.

Kloorlubja puudusel võib üperiiti degaseerida ka jootmislambiga kuumutamise teel. Üperiit põleb osaliselt ära, kuna osa lendub põlemisgaasidega. Degaseerimist tuleb alata tuulepoolest küljest, et tuul ei kannaks üperiidi auru degaseerijate peale. Sealjuures satuvad paratamatult gaasi alla ümbruskonna elamud. Kõigil degaseerimistödel on muidugi sunduslik täieline gaasivarustus (gaasiülikond, -kindad ja -saapad, suitsukurnaga gaasitorbik).

Säärastel kohtadel, kus kloorlubja ega leeki ei saa tarvitada, näiteks majaseinte degaseerimisel, annab tugeva veejoaga uhtumine teatud tagajärgi. Voolav vesi peseb siledalt pindadelt üperiidi suuremalt jaolt maha. Kuna üperiit on veest raskem, koguneb ta tänavarentslite põhja, ja veevoolu teekond kanaliseeritööni suudmeni tuleb tagantjärele kloorlubjaga degaseerida. Vee otsene degaseeriv mõju on väike, kuna üperiit vees ei lahustu ja keemiline lagunemisprotsess külmas vees on väga aeglane. Kiiremini laostavalt mõjuvad kuum vesi ja veeaur. Üperiidi loomulik auramine on samuti äärmiselt aeglane. Isegi väikeste piiskade äraauramine kestab sooja ilmaga ja tuule käes päevi. Linnades üperiidi iseendast haihtumine ilmastiku mõjul ei tule arvesse, küll aga lagedal väljal, kus päikese, tuule ja vee mõjul üperiit võiks kaduda mõne nädalaga.

Ehituste täielisel degaseerimisel teeb raskusi üperiidi imbumine väiksemal või suuremal määral ehitusmaterjaalisse. Sealt teda hävitada on võimatu. Ainuke pääsefee on gaasitatud materjaali kõrvaldamine, mida tulebki teostada, kui ta võib saada ohtlikuks ümbruskonnale. Nagu katsed Aueri gaasiuurimise laboratooriumis Oranienburgis, Saksamaal, näitasid, imbub üperiiti mitmesugustesse materjaalidesse järgmiselt: 1) Urbesse materjaali (telliskivi, betoon) imuvad üperiidi pritsmed täieliselt 2—3 tunni jooksul. Laialivalgusus on 12—30 mm, olenedes materjaalist, kuna sügavus on 3—10 mm. Katseks võetav üperiidi hulk oli 10 tilka. Kloorlubjaga või leegiga degaseerimine mõjub vaid pealispinnale. Ainuke abinõu on pealmise korra mahalõhkumine. Mõnede asjatundjate arvates säärase üperiidiga imunud välissein või põrand ei saaks põhjustada tõsisemaid hädasid. Kokkupuutumisel inimese kehaga võiks tekkida ainult punetus nahale, äärmisel juhul ka mõni vill. Kop-

Noorte kotkaste telefonistide kursused Tallinnas

Noorte kotkaste Tallinna maleva telefonistide kursuse, mida juhivad Tallinna maleva sidekompanii õppepealik J. Johanson, algas 3. aprillil s. a.

Kursusel valmistatakse noorkotkaid vastu vastava eriala — telefonisti — erikatte sooritamiseks. Kursusest võtab osa nelikümmend noorkotkast. Esimesed tunnid olid teoreetilised, algteadmiste andmiseks magnetismist, elemendist ja üldise elektrivoolu kasutamisest. Järgmised tunnid on aga praktilised, kus rakendatakse poisse aparaatide kokkumonteerimisele ja nende käsitamisele.

Praktilist tööd kergendab kaitseliidu poolt kasutada antud rikkalik õppevahendite kogu. Kursuse lõpul korraldatakse lõppkatset, mille sooritajad loetakse telefonisti erikatte sooritanuiks.

Pärast seda jätkub praktiline töö suvel välitelefoniliinide ehitamise ja keskjaama töö praktikaga.

Telefonistide kursusele järgneb arvatavasti järgmisel tegevusperioodil elektrimontööri kursus. Kursustel pannakse peaarõhk noorkotkastele praktiliste oskuste andmisele.

sudele hädaohhtlikuks võib see kujuneda alles pikema aja jooksul, ja sedagi vaikse ja sooja ilmaga. 2) Bituumssesse materjaali (asfalt, tõrv) ei tungi üperiit sügavamalt ka mitme tunni kestes. Kloorlubja abil võib edukalt degaseerida. 3) Puusse imbub üperiit võrdlemisi kiiresti, kiude suunas umbes 30 mm sügavuseni, 10 tilga suuruse hulga puhul. Degaseerida on raske, kõige õigem on puu ära põletada. 4) Öli värv kaitseb üperiidi eest, kuna üperiit värvikorrassa ei imbu. Degaseerimine on sel puhul kergesti läbiviidav kloorlubja ja veega. 5) Kuiva mulla ja liivase maa peale sattudes imbub üperiit täieliselt maasse. Degaseerimiseks kaetakse maa õhukese kloorlubjakorruga ja kaevetakse pealmine mullakiht ümber ning segatakse läbi. Muruplatsidel jääb üperiit suuremalt osalt ro-

hule. Degaseeritakse leegiga põletamise teel ning raputatakse lõpuks veel märja kloorlubjaga üle.

Igasugust tulekindlast materjalist valmistatud valasvara puhastatakse üperiidist degaseerimisahjudes hea tõmbe juures mitme tunni kestes kuumutamise teel, kusjuures üperiit täieliselt lendub. Riideid saab degaseerida, kui neid paar tundi kinnistes kateldes vee sees keeta või kuumata veeauruga mõjutada. Üperiit laguneb sealjuures kahjutuiks aineiks. Metallesemeid võib üperiidist puhastada ka petrooleumiga, bensiiniga või kloorlubjaveega pesemise teel. Kõik esemed, millede degaseerimise täieline kordaminek näib olevat kahtlane, tuleb viivitamata hävitada. Üperiidi salaliku loomuse tõttu on nõutav suurim ettevaatus. V. Lindquist.

Tänavate degaseerimine üperiidist

Lühileideid
NOORKOTKLUSE

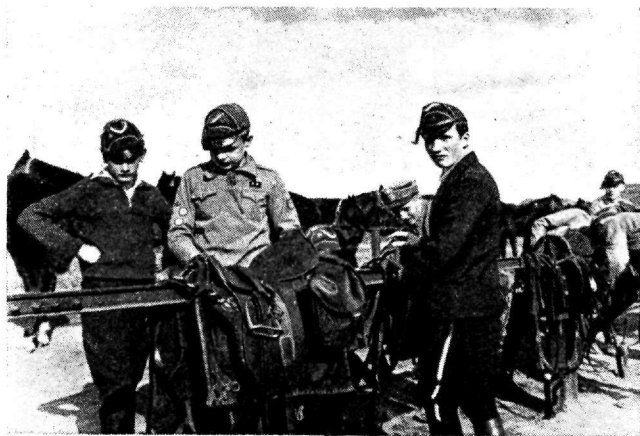

ajaja
Kõikmõist

Ratsanoorkotkad teevad tõsist tööd

Tartus töötav noorkotkaste ratsarühm teeb juba teist aastat püsivalt tõsist tööd. Arvamine, et poisid ainult lõbu pärast käivad ratsutamas — on ekslik. Pärast ratsutamistunde, mis on kord nädalas (pühapäeviti), võetakse läbi nii teoreetilisi kui ka praktilisi aineid. Tutvudes teoreetiliselt hobuse anatoomia ja tervishoiuga tehakse paralleelselt ka praktiliselt kõik ratsanikule tarvilised tööd läbi. Nii kasutati kevadpühade vaheajaga, et praktiliselt tutvuda tallipraktikaga. Varahommikul, enne kl. 5, olid poisid tallides. Puhastati tallid, toideti ja harjati hobuseid. Igal poisil tuli käia tallis kolm päeva. Kuid mõnel, kes ei olnud selle tööga vilunud, tuli käia ka rohkem. Vaheajadel tehti harjutusi saduldamise ja paunastamise alal. Et see kõik ei olnud kerge, selgus vanemate jutust, kes seletasid, et paistel on koju tulles karuisu, ja kui heidavad pikali, siis ei ärata neid enam ükski müra. Kuid kõigest raskustest saadakse kergesti üle, kui asi meeldib. Et see on nii, näitab see, et järgneval hommikul keegi ei hiline, ollakse varakult kohal.

Praegu on rühmas 30 poisi ümber. Kõik üle 15 a. vanad. Rühm oleks kindlasti kümnekordne, kui ratsu-

Saduldamise tund

Rühm matkal

tamislõbu oleks odavam. Teatavasti ratsamehe riietuse juure kuuluvad erinevad püksid ja säärsaapad kannustega, mis paljudele käib üle jõu.

Käesoleval hetkel, kus välisõppusteks maa ei ole veel küllalt tahe, tehakse hüppeharjutusi suures maneežis. Tagajärjena on saavutatud kõrgust kaugelt üle meetri.

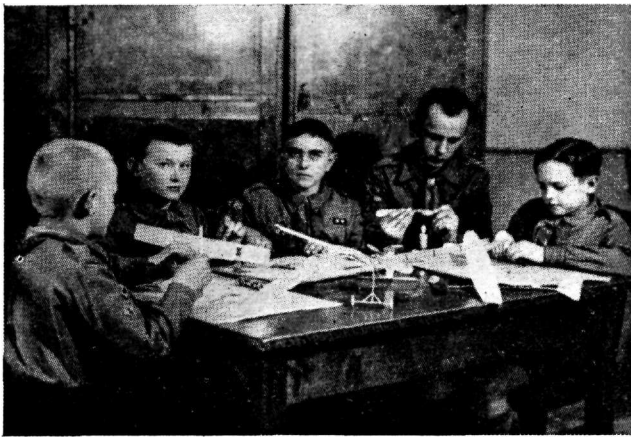
Kooli lõpetamisel kavatsevad noored astuda kõik ratsarügementi ja pärast kaitseliidu eskadroni.

Hobuste „viksimine“

Paunastamine

Lennukmudeleid ehitamas

Tegevusi Tallinna Lõuna malevkonnas

Lõuna malevkonna „Side“ rühma köitekursus algas 25. jaanuaril ja lõppis 7. aprillil, kusjuures köite-tund oli igal laupäeval. Kursusest võttis osa 16 noor-kohtkast, kellest lõpetas 11. Kursuse kestes köideti mitukümmend rühma raamatukogu raamatut mitme-suguses lihtköites. Kursuse lõpul korraldati tutvumis-ekskursioon riigitrükikoja kõigisse osakondadesse, mis kestis üle kolme tunni. Erilist rõhku pandi aga köi-teosakonnale, et poisid enne kursuse lõppu võiksid veel kord värskendada õpitud oskusi. Kursust juhatas riigi-trükikoja köiteosakonna juhataja hra A. Tuvik. Kur-suse parimaile lõpetajaile korraldatakse selle aasta sü-gisel teine täienduskursus, kus senise lihtköite asemel õpetatakse raamatute köitmist nahk- ja kuldköites.

Köitekursuse lõppedes algasid malevkonna ulatuses loengud mereasjanduse alal (kaitseliidu mereüksuste pealiku kpt. J. Klaari juhtimisel. Huvitavalt ettekantud noortepärased loengud andsid üle-vaate meresõidu ajaloost, laevade liikidest, merekaardi tundmises, laeva asukoha kindlaksmääramises jne. Lõ-puks peatus kpt. Klaar veel oma meresõitude ja vaba-

dussõja mälestuste juures. Kursuse kavas ettenähtud ekskursioon „Suurele Tõllule“, dokkidesse ja sadama-tehasesse teostus 9. aprillil. Aprillikuu lõpul teostub ekskursioon sõjasadamasse, mõnele moodsamale reisi-jateaurikule ja suuremale kaubalaevale.

15. aprillil teostus ekskursioon autotanki-rügemendi töökodadesse. Siingi õppisid noo-red palju. Nägid, kuidas valmivad töökodades uued soomusautod ja kuidas valmistatakse mitmesuguseid keerulisi osi mehaanika-osakonnas. Rügemendiülema lahkkel vastutulekul anti noortele seletusi soomusautode, tankide ja tankettide tegevuse kohta ning lõpuks tehti kõigi poistega sõite soomusautodel ja tankettidel.

Laskeasjandusega alustas tegevust enne pühi „Side“ rühma 8-liikmeline laskuring ja pärast pühi oli esimene tund „Tungla“ rühma laskuringile. Laskuringis sooritavad noored oma laskuri erikatsed ja laskurliidu klassikatsed väikekalibriulistest püssi-dest. Laskuringi pääsevad ainult tublimad noorkot-kad, kes omavad laskuringi astumiseks vanemate kir-jaliku loa ja juba koolis riigikaitselistes tundides te-gutsevad laskmisega.

Nõmme noorkotkad käisid merel

Möödunud pühade vaheajal korraldati Nõmme ma-levkonnale kaks ekskursiooni merele, kus poisid kaitse-väe vahilaeval sõites tutvusid navigatsiooni algtead-miste ja oskustega. Enne pühi korraldatud ekskursioo-nist võttis osa 30 poissi kõigist Nõmme malevkonna üksustest, pärast pühi oli ekskursioon korraldatud ai-nult II rühmale. Peatuti Aegnas ja Naissaarel, kus tutvuti sealsete ehituste ja iseärasustega. Kuna ilm oli tuuline, siis mõnedki „maarotid“ jäid merehaigeks ja „sõõtsid“ kalu reelingi ääres. Ekskursioonide juhiks oli Nõmme II rühma vanakotkas ltn. A. Treumund.

Nõmme noorkotkaste kaunis pühade lõpp

Kolmandal kevadpühapäeval korraldasid Nõmme I ja II rühm meeleolurikka kevadpühade koonduse, millest võt-tis osa kutsutud külalistena kodutütred. Koonduse lõ-pul oli teelaud, kus omavahelises sõprusringis kuulati noorte orkestri- ja sooloettekandeid. Öhtust osavõtt oli väga elav ja andis korraldajaile üksustele puhastulugi.

Noored valmistamas pioneermudeleid

Köitekursusel

Tööriist tehakse teravaks

Lahingud Orava all

Märtsi keskpaigu 1919. aastal oli enamlaste rinne jälle liikunud Võrumaa sisse. Nad olid siia koondanud tugevad jõud. Arvult oli neil siin palju üksusi, nagu 86. küti, 8. Tveri, 1. Petrogradi tööliste, 52. Tallinna Eesti kommunistlik, Pihkva kommunistlik rügement ja raudtee 4 soomusrongi. Need olid küll koondatud pikale sektorile ja täakide arv oli neis mitmesugune.

Oli selge, et kui enamlastele anda siin võimalus endid kindlustada, siis järgneb peatselt jälle uus pealetung, mis kindlasti sunnib meie rinnet taanduma sise-maa poole.

Ka talvine sõda ei olnud jätnud mõju avaldamata enamlaste vägede meeleolule. Mobiliseeritud meeste meeleolu ei olnud kuigi hea. Neid hoiti vaos kommunistlike üksuste poolt. Ka pealetungile virgutasiid neid samad üksused. Edasi tungides oli neil võimalus end toitlustada elanike arvel, muidu oli toitmine kehv.

Meie poolt taheti aga nende edasiliikumist Orava juures pidurdada iga hinna eest ja nad siis tagasi tõrjuda. Kuid vägesid oli vähe. Siin neil vastas olid raudteel soomusrongid ja 7. rügement, seega jõude enam kui vähe.

Admiral Pitka, teada saanud vajaliste jõudude puudusest, lubas oma meremehed siia appi tuua. Tallinnas oli parajasti töötas „mereväe dessantpataljon“. Saades veel „Lembitult“, „Vambolalt“ ja teistelt laevadelt ja Peipsi laevastikust mehi lisaks, tõusis meremeeste arv 400 peale. See oli tugev löögijõud selleaegseis oludes.

Tallinnas oli ka soomusrong nr. 5 ehitus jõudmas lõpule. Kiiresti asetati meresuurtükid platvormidele ja rong võis appi tulla. Kuid meeskond puudus. Kahurite meeskonna ja kuulipildurid andsid küll sõjalavad, aga seda oli veel vähe. Pitka pöördus siis kooliõpilaste poole sütitava kõnega, kutsudes neid soomusrongile, et aidata likvideerida enamlaste survet Võru peale.

Kooliõpilased olid alati innuga valmis kaasa aitama kodumaale. Ka seekord leidis küllalt vabatahtlikke. Neile oli aga vaja vanemailt seks luba. Nii mõnigi pidi siiski salaja kaasa tulema.

Juhuslikult on säilinud ühe õpilase kiri isale. Sellest kirjast peegeldub uhkus „oma Eesti“ üle. Ka on näha siis noorsoos valitsevat vaimu ja ta lootusi tulevikku. See kiri on väärt, et ta ajaloolise dokumendina säilitataks:

Pühapäeval, 16. III 1919.

Eesti Vabariigi pealinnas.

Armas isa,

et Sina sel päeval kaugel viibid, kus mina isamaa eest välja lähen, jätan Sulle selle kirja maha.

Olen väga tänulik Sinu kasvatuse eest. Oled palju vaeva ja muret näinud. Sulle ei ole see mitte kerge olnud seitsmehingelisele perele ülespidamist anda. Kuid Sa oled mind siiski hästi kasvatanud, oled mulle kesk-koolihariduse annud, ka ülikooli oleksin ka pääsenud, kuid sõda tuli vahele ja sundis mind kooliõpilaste roodu astuma. Seal olles ei oleks mina nii palju head isamaa heaks teha saanud ja ma võtsin nõuks liinile sõita, et seega abistada meie vaba Eesti ülesehitamist...

Kui mina veel Jumala abiga tagasi tulen ja sõda lõppenud, siis saab meil Eestis hea tulevik olema. Kes siis isamaa eest väljas olid, on eesõigustatud saama paremaid kohti vabariigis. Ehk on siis minul võimalik sulle häid elupäevi anda, selle eest, mis Sina nüüd mulle oled annud...

Mina sõidan soomusrongiga liinile ja jään vist mõneks päevaks sinna. Kui meri jääst vabaneb, siis tuleme Tallinna tagasi, et dessanta ette võtta.

Jälleagemiseni, loodan, et tulen tervelt tagasi.

Sinu poeg...

See kiri tõendab suurt isamaa-armastust, rõõmu oma vaba Eesti saavutamise pärast ja tänulikkust vanemate vastu. Võib lisada, et nimetatud noor sanger tuli Orava alt tagasi, ehkki haavatuna.

Meremehed saabusid Valka soomusrong nr. 5. See oli jõud, mis eriti kapten Irve rõõmustas.

„Säärase hea dessandiga ei löö me mitte üksnes enamlasti Orava ümbrusest minema, vaid ka Petserist,“ tähendas ta.

Kuid siis ilmnnes, et paljudel meremeestel olid väikesed saapad ja madrusemütsid. Tähelepanu sellele juhtides üteldi: „Neil on selle eest „bašlõkid“. Ja „me teeme kiire rünnaku, selle ajaga ei või külm mees-tele midagi teha!“

Oli aga ka neid, kes selles riietuses nägid suurt hädaohtu, ja, paraku, neil oli enam kui õigus.

Kapten Irv tahtis enamlasti ootamatu, salajase rünnakuga üllatada.

Selleks pidi vaikselt hiilitama enamlastele lähedale ja siis peale tormatama. Ühtki kahuripauku ei tohtinud enamlastele enne anda. — Lahingukava koostamisel kerkis küsimus, et kas meremehed ja noored koolipoisid on suutelised jalaväe pealetungi läbi viima. Siin oli olukord siiski omapärane. Enamlased olid nii mitmedki rünnakud edukalt tagasi löönud.

„Meie dessantpataljonil on suured vilumused, hullk dessante on eduga läbi tehtud. Hiljuti Saaremaal oli ju ka maasõda. Pealegi on pataljoni ülemaks julge ja osav leitn. P. Kask,“ arvas admiral.

18. märtsi hommikul jõudis soomusrong nr. 5 meremeestega liinile ja järgmisel hommikul kella 5 paigu algas pealetung.

Koos meremeestega pidid lahingust osa võtma soomusrongide nr. 1, 2 ja 3 ühendatud dessandid ja 7. jalaväerügement.

Ilm oli muutunud äärmiselt külmaks. Oli ka nii vaikne, et juba kaugel maa peale oli kuulda lume rudi-

Lahingumõllus

semist. Mitmesaja mehe liikumine ei võinud enamlastest jääda tähele panemata. Oli seega luhtunud salajane ja ootamatu rünnak! Ees liikusid soomusrongide dessandid. Luiska küla all oli esimene lahing. Kõikjal võeti mehi vastu püssi- ja kuulipildujate-tulega. Kuid küla puhastati enamlastest. Ees seisis Madi, Kliima, Korõga, S. ja V. Kollodovitši ja Orava mõis. Liiguti ahelikus enamlaste šrapnellitule all nende külade peale ja löödi kõikjal enamlased välja, peale Orava mõisa. Loomulikult oli kaotusi.

Orava mõis on iseenesest hea kindlus. Venelane

oli end siin tugevasti kindlustanud. Algas korrapärane lahing. Dessandid olid mõisa ümber poolringis ahelikus. Soomusrongide dessant vallutas äkilise löögiga mõisa. Enamlased taganesid lähedasse metsa ja avasid ägeda kuulipildujatule mõisa peale.

Kla metsast aeti enamlased välja, kes nüüd taganesid Orava külla. Mõisa jäi 7. rügemendi üks kompanii. Orava küla all algas nüüd äge uus lahing. Rünnak rünnaku järele võeti ette, kuid edu ei olnud. Laskemoona puudus tuli kätte.

Õhtul tahtis mere dessantpataljon oma langenute laibad küla alt ära tuua, aga enamlaste tuli oli nii tugev, et see oli võimatu.

On arusaadavad meremeeste ebaõnnestumised. Siin oli tegemist kogunud ja tugeva vastasega. Oli vaja suurt lahinguvilumust. Meremehed, ehkki olid dessantides käinud, ei olnud tõelist lahingut tugeva vastasega kunagi pidanud. Nad ei osanud säärases olukorras sõidada. Julged mehed tormasid peale ja langesid. Kül, sügav lumi ja kerge riietus raskendasid veelgi seda olukorda ja lõpuks ei olnudki nad enam suutelised võitlema!

Tuli taanduda.

Järgmisel päeval vallutasid soomusrongi dessandid manöövriga Orava küla siiski... Enamlased aga olid öösel jälle rea külasid endi alla võtnud.

Oli mõningaid seletusi juhtide vahel meremeeste otstarbeka kasutamise asjus. Admiral Pitka võttis siis meremeeste ülemjuhatause isiklikult enda kätte ja asus ründama S. ja V. Kollodovitši külasid, kuhu enamlased olid uuesti asunud (21. III). Nagu oli arvata, ei olnud tagajärjed kuigi head. Admiral Pitka kirjutab sellest oma raamatus „Minu mälestused“ järgmiselt: „5 soomusrongiga esimese küla kohta välja sõites lahkusime rongilt ja nii meremehed kui ka soomusrongi dessantmehed tungisid ahelikudes üle metsaga kaetud mägise maa külade poole. Nendes külates olid aga tugevad vaenlase jõud mitme kuulipildujaga hästi kindlustanud. Meie ketid võeti ägeda kuulipildujatule alla. Soomusrongidest aga kahuritega meie oma mehi toetada ei saanud kõrgete mägede pärast, mis meie vahel. Mitmetunnilise võitluse järele, kusjuures mindi käsigranaadi võitluseni, suutsime vaenlase ainult esimesest väikesest külast välja ajada ja teisest suuremast ainult osalt. Külmetanud ja väsinud mehed kogunesid rongide juure ja meeleolu oli mees- tel langenud, nii ei jäänud muud teha kui Piusa jaama tagasi sõita.“

Meremeeste kaotused olid suured. Surnuid ja haavatuid oli ligi 40! 120 mehel olid kõrvad külmast võetud. Ka jalgu oli külm näpistanud.

Maalahing nõuab erilist oskust ja enam vilumust kui merelahing! See meremeeste retk ja need kaotused olid asjatud.

Üks meremees kõneleb sellest võitlusest järgmiselt: „Olime täis usku, et niipea kui aga enamlasti kohtame, lööme nad kohe jooksu. Meil oli ju oma teada kogemusi. Tegime ju mõned dessandid. Vaevu maale jõudnud, pagesid enamlased. Meie ei saanud neid õieti nähagi. Müttasime päeva ära ja õhtul olime jälle

varjul. Samuti Saaremaal. Kui aga panime oma Lewsid hüüdma ja tormasime edasi — oli see võitlus puha üks lust ja laulupidu!

Kuid seal Orava all — see oli ju lausa põrgu. Esiteks käre külm, sügav lumi ja meie väikesed saapad. See oli ju omaette raskus. Ja siis enamlased. Need ei taganenud enam. Tormasime küll vahvalt peale, aga kui mehi langeb robinal — vajusime lumme ja külmetasime.

Õpetati, et võtke haarangusse. Kust sa teda haarad? Kuule tuli eest, küljelt ja tont teab kust veel. Oma patarei ka sähvis ikka meie pihta. Ja peab ütleva, oleks ta enamlaste pihta nii kenasti tabanud, oleks lust olnud, aga nüüd tegi südame täis ja tekitas hirmu pealekauba. Lõpuks saime aru, et maamehed olid siin meist palju ees...

Järgmisel päeval alustasid enamlased omakorda rünnakut. Orava mõisa ja küla juures õnnestus 7. rügemendil nende esimene pealetung lüüa tagasi. Suurt abi näitas siin üles ka soomusauto „Estonia“. Soomusauto tarvitamine oli iseenesest ka väga kahtlane ettevõte. Hädavaevu võis ta liikuda suurel teel, sest kohati oli tee paljas. Oleks ta veel kerge masin olnud. Suurele veoautole oli raske soomuskere peale ehitatud. Ta mootor jõudis teda vaevu vedada. Aga ta ilmumine sundis siiski enamlasi taanduma.

Kuid enamlased kordasid rünnakut. Seekord oli neil edu. 7. rügement taandus Orava mõisast, Orava, Korõga, Kliima, Madi, Marga j. t. küladest välja ja eelmiste päevade edu oli seega meile kaotsi läinud.

Ka soomusauto ei saanud enam abistada. Ta langetas Orava mõisa lähedal väikesesse kraavi. Nõrk sild ei kannud nii suurt raskust ja purunes. 7. rügement oli taandunud. Automehed olid sunnitud auto maha jätma. Hiljem soomusrong nr. 2 dessandi abiga saadi auto küll kätte, aga lahingukõlvuline ta enam ei olnud.

7. rügement oli talvisest sõjast ära kurnatud. Ei olnud siin kindlat rinnet. Mehed asusid kompaniide ja rühmade kaupa külades ja taludes.

Enamlasil oli suur ülekaal. Nad võisid mehi sisse piirata külades ja taludes. Et seda ära hoida, taanduti. Tõsi küll, sealjuures erilisi kaotusi rügemendil ei olnud. Aga ei olnud ka kuigi suurt vastupanu enamlasile. Olukord oli enam kui kardetav. Enamlaste peale surudes ei olnud loota, et neid oleks suutnud kinni pidada rügement.

Enamlased muidugi ei teadnud seda. Hiljutised lahingud, kus meremehed näitasid üles imestamisväärset julgust, sundisid ka neid ettevaatusele. Mine tea, kust kohalt neid uuesti rünnatakse.

A. Söödor: Richelieu. Saavutusrikas poliitikamees. Piltide ja kaardiga. 155 lk. Hind 1 kr. 50 s. Suurmeeste elulood nr. 31.

Johannes Semper: Armukadedus. Romaan. II trükk. E. Jõesaare kaas. Hind Kr. 3.75. O.-Ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus, 1936. a.

Helmi Mäelo: Teras. Romaan tütarlastele. O.-Ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus, 1936. a. Hind Kr. 3.25. E. Kollomi kaas.

P. A. Speek: Attaboy. („Noor-Eesti“ rahvaraamat nr. 7). Jutustus eestlaste elust Ameerikas. P. Mülleri kaas ja illustratsioonid. „Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus, 1936. a. Hind Kr. 1.—.

Enn Kippel: Suure nutu ajal. Romaan. E. Järve kaas. O.-Ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, 1936. a. Hind Kr. 3.25.

Leo Anvelt: Eluhirm. Romaan. O.-Ü. „Noor-Eesti Kirjastus“, Tartus, 1936. a. Hind Kr. 2.50. E. Järve kaas.

E. Ahas: Käekirja kool. 5. vihk. Käekirja suuruse normimine. O.-Ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus, 1936. a. Hind 15 senti.

Ed. Ahas: Käekirja kool. 6. vihk. Kooliline tekstikirjutamine. O.-Ü. „Noor-Eesti Kirjastus“ Tartus, 1936. a. Hind 15 senti.

Tänapäev nr. 4.

Nädal pildis nr. 1 ja 2.

Üliõpilasleht nr. 4.

Eesti Tuletõrje nr. 4.

Protestantlik Maailm nr. 4.

Le Gymnaste nr. 4.

Sõdur nr. 14/15 ja 16/17.

Kaubandus-Tööstuskoja Teataja nr. 8.

Kodu nr. 8.

Eesti Mets nr. 4.

Spordileht nr. 4.

ERK nr. 2.

Eesti Raudtee nr. 2.

Kotkas nr. 4.

Eesti Kirjandus nr. 4.

Eesti Naine nr. 5.

Soomse Kaitseliidu häälekandja: Hakkapeliitta nr. 16.

Poola Kaitseliidu häälekandja: Strzelec nr. 13, 14, 15 ja 16.

Läti Kaitseliidu häälekandja: Aiszargs nr. 4.

Leedu Kaitseliidu häälekandja: Tritis nr. 15/16 ja 17.

POLARIS

EESTI KINNITUS-AKTSIA-SELTS

Võtab vastu järgmisi kindlustusi:

tule-, murdvarguse-, veo-, väärtsaadete-,
kasko- (laevakerede) ja klaasikindlustusi.

**Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid
ulatavad Kr. 925.000.**

Seltsi asutamisesest peale on kahjude eest
välja maksetud üldsummas kr. 4.300.000.

Soliidne edasikindlustus.

Kahjud likvideeritakse viivitamata.

Juhatus asub

**Tallinnas, Vana Viru tän. 12. Kõnetr. 426-66.
Telegr.-aadress: «Polaris».**

Osakond asub

Tartus, Suurturg nr. 11, kõnetr. 6-75.

**Agendid kõigis linnades ja
maakohdades.**